

ĢENERĀLADVOKĀTES JULIANAS KOKOTES

[JULIANE KOKOTT] SECINĀJUMI,

sniegti 2005. gada 8. decembrī¹

I — Ievads

1. Šī lieta ir par Komisijas administratīvo procedūru par aizliegtiem noligumiem attiecībā uz elektrotehnikas tirgu Nīderlandē. Šajā procedūrā, kas no pirmās izmeklēšanas līdz Komisijas lēmumam ilga vairāk nekā astoņus gadus, Komisija par EKL 81. panta 1. punkta pārkāpumiem uzlika naudas sodu *Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied* [Nīderlandes Federatīvajai vairumtirdzniecības apvienībai elektrotehnikas nozarē, turpmāk tekstā — “FEG”] un vienam no tās biedriem — *Technische Unie BV* (turpmāk tekstā — “TU”).

2003. gada 16. decembra spriedumu apvienotajās lietās T-5/00 un T-6/00³ (turpmāk tekstā — “Apstrīdētais spriedums”).

3. Tagad Tiesa izskata *TU* apelācijas sūdzību pret šo Pirmās instances tiesas spriedumu⁴. Papildus vairākiem pamatiem, kuros *TU* norāda uz būtiskiem pamatojumu trūkumiem un EKL 81. panta pārkāpumu, tas īpaši pārmet Pirmās instances tiesai to, ka tā nav izdarījusi atbilstošus secinājumus attiecībā uz Komisijas procedūras pārmērīgo ilgumu.

II — Atbilstošās tiesību normas

2. Lēmumu, ko šajā sakarā 1999. gada 26. oktobrī² pieņēma Komisija (turpmāk tekstā — “Apstrīdētais lēmums”), pilnībā apstiprināja Pirmās instances tiesa ar

4. EKL 81. panta 1. punkts aizliedz “visus nolīgumus uzņēmumu starpā, uzņēmumu

¹ — Oriģinālvaloda — vācu.

² — Komisijas 1999. gada 26. oktobra Lēmums 2000/117/EK par EK līguma 81. panta piemērošanas procedūru, lieta IV/33.884 — *Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied* un *Technische Unie (FEG un TU)* [izziņots ar dokumenta numuru C(1999) 3439, OV 2000, L 39, 1. lpp.].

³ — *Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied* u.c./Komisija (Recueil, II-5761. lpp.).

⁴ — Pret šo pašu spriedumu Eiropas Kopienų Tiesā apelācijas sūdzību ir iesniegusi arī *FEG* (lieta C-105/04 P); skat. manus šodien sniegtos secinājumus.

apvienību lēmumus un saskaņotas darbības, [..].
kas var iespaidot tirdzniecību starp dalībvalstīm un kuru mērķis ir nepieļaut, ierobežot vai traucēt konkurenci kopējā tirgū [..]”.

Nosakot soda naudas apmēru, ņem vērā gan pārkāpuma smagumu, gan tā ilgumu.”

5. Šādos gadījumos Komisijai ir tiesības uzlikt konkrētajiem uzņēmumiem naudas sodus. Šajā sakarā Padomes Regulas Nr. 17⁵ (turpmāk tekstā — “Regula Nr. 17”) 15. panta 2. punkts paredz:

III — Fakti un tiesvedība

“Komisija ar lēmumu var uzlikt uzņēmumiem vai uzņēmumu apvienībām soda naudas 1000 līdz 1 000 000 norēķinu vienību vai lielākā apmērā, bet nepārsniedzot 10 % no katra pārkāpēja uzņēmuma iepriekšējā finansu gada apgrozījuma, ja tie ar nodomu vai nolaidības dēļ:

- a) pārkāpj Līguma [81. panta 1. punktu] [..],

A — Fakti un procedūra Komisijā

6. Šajā lietā pamatā esošā konkurences lieta attiecās uz elektrotehnikas, piemēram, stieplu un vadu, kā arī polivinila hlorīda (PVC) cauruļu, tirgu Nīderlandē. Saskaņā ar Komisijas atzinumu šajā tirgū pastāvēja tā dēvētais kolektīvais ekskluzivitātes režīms, kurš ir paredzēts un kalpo, lai uzņēmumu apvienības *FEG* u.c. varētu noslēgt ar uzņēmumu apvienību *NAVEG*⁶ vienošanos tā dēvētajā *gentlemen's agreement* formā, lai ierobežotu piegādes uzņēmumiem, kas nav *FEG* biedri. Vēl tika atzīts, ka *FEG* ierobežojusi savu biedru tiesības brīvi un neatkarīgi noteikt savas pārdošanas cenas.

5 — Regula Nr. 17: Pirmā Regula par Līguma 85. un 86. panta istenošanu (OV 1962, Nr. 13, 204. lpp.). Šobrīd šo regulu aizstāj Padomes 2002. gada 16. decembra Regula (EK) Nr. 1/2003 par to konkurences noteikumu istenošanu, kas noteikti Līguma 81. un 82. pantā (OV 2003, L 1, 1. lpp.). Taču minētā regula stājas spēkā tikai no 2004. gada 1. maija, tādēļ šajā lietā joprojām ir piemērojama tikai Regula Nr. 17.

6 — *Nederlandse Vereniging van Alleenvertegenwoordigers op Elektrotechnisch Gebied* [Nīderlandes ekskluzīvo pārstāvju elektrotehnikas nozarē apvienība].

7. Apstrīdētā sprieduma 3.–5. punktā Pirmās instances tiesa ir apkopojusi šīs lietas faktiskos apstākļus:

“3. *CEF Holdings Ltd* (turpmāk tekstā — “*CEF UK*”), Apvienotajā Karalistē dibināta elektrotehnikas materiālu vairumtirgotāja, nolēma uzsākt darbību Nīderlandes tirgū un šim nolūkam 1989. gadā nodibināja tur meitas sabiedrību *CEF City Electrical Factors BV* (turpmāk tekstā — “*CEF BV*”). 1991. gada 18. martā *CEF BV* un *CEF UK* (turpmāk tekstā abas kopā — “*CEF*”) [...] vērsās Eiropas Kopienų Komisijā ar sūdzību par sagādes problēmām, ar ko tās saskārās Nīderlandē, kas tika reģistrēta Reģistrā nākamajā dienā.

4. Šī sūdzība bija vērsta pret trīs uzņēmumu apvienībām, kas darbojās Nīderlandes elektrotehnikas tirgū. Papildus *FEG* runa bija par *Nederlandse Vereniging van Alleenvertegenwoordigers op Elektrotechnisch Gebied* (Nīderlandes ekskluzīvo pārstāvju elektrotehnikas nozarē apvienība, turpmāk tekstā — “*NAVEG*”) un *Unie van de Elektrotechnische Ondernemers* (Elektrotehnikas uzņēmumu apvienība, turpmāk tekstā — “*UNETO*”).

5. *CEF* puda viedokli, ka šīs apvienības un to biedri ir noslēguši savstarpējos kolektīvos ekskluzivitātes nolīgumus visos elektrotehnikas materiālu izplatīšanas līmeņos Nīderlandē. Tās padarīja praktiski neiespējamu elektrotehnisko materiālu vairumtirgotāja, kas nav *FEG*

biedrs, darbības uzsākšanu Nīderlandes tirgū. Tādējādi ražotāji un to aģenti vai importētāji piegādāja elektrotehnikas materiālus tikai *FEG* biedriem un elektromontieri saņēma materiālus tikai no tiem. 1991. gada 22. oktobrī *CEF* paplašināja savas sūdzības apmēru, uzrādot iepriekš noslēgtos nolīgumus starp *FEG* un tās biedriem par cenām un cenu atlaidēm, kā arī nolīgumus, kuru mērķis ir ierobežot *CEF* dalību konkrētos projektos. 1992. gada janvārī *CEF* izvirzīja arī sūdzību par vertikāliem nolīgumiem par cenām starp elektrotehnikas materiālu ražotājiem un vairumtirgotājiem — *FEG* biedriem.”

8. Turklāt Apstrīdētā sprieduma 6.–14. punktā attiecībā uz izmeklēšanas un procedūras Komisijā norisi ir norādīts:

“6. [Laika posmā no 1991. gada jūnija līdz augustam Komisija, pamatojoties uz Regulas Nr. 17 11. pantu, vērsās citu starpā pie *TU* ar vairākiem informācijas pieprasījumiem.]

7. 1991. gada 16. septembrī Komisija nosūtīja brīdinājuma vēstuli *FEG*, kurā cita starpā bija runa par spiedienu, kas tika izdarīts uz elektrotehnisko materiālu piegādātājiem, lai tie nepiegādātu

- preces *CEF*, par *FEG* biedru nolīgumiem par cenām un atlaidēm, kā arī par minimālā apgrozījuma apmēru, kas noteikts kā kritērijs jaunu biedru uzņemšanai *FEG*.
8. 1993. gada 27. aprīlī Komisija saskaņā ar Regulas Nr. 17 11. pantu nopratināja dažus elektrotehnisko materiālu piegādātājus.
9. 1994. gada 10. jūnijā Komisija saskaņā ar Regulas Nr. 17 11. pantu nosūtīja *FEG* informācijas pieprasījumu.
10. 1994. gada 8. un 9. decembrī Komisija saskaņā ar Regulas Nr. 17 14. panta 3. punktu veica pārbaudes *FEG* un atsevišķu tās biedru, tai skaitā — *TU*, telpās.
11. 1996. gada 3. jūlijā Komisija *FEG* un septiņiem tās biedriem [tostarp arī *TU*] paziņoja savus iebildumus (turpmāk tekstā — “paziņojums par iebildumiem”). Attiecīgi 1996. gada 13. decembrī un 1997. gada 13. janvārī *FEG* un *TU*, atbildot uz šo paziņojumu par iebildumiem, iesniedza apsvērumus.
12. *FEG* un *TU* iesniedza Komisijai vairākus piekļuves pieteikumus. Pēc tam, kad tiem 1997. gada 16. septembrī tika sniegti papildu lietas materiāli, 1997. gada 10. oktobrī tie iesniedza Komisijai papildus rakstu kā atbildi uz paziņojumu par iebildumiem.
13. 1997. gada 19. novembrī notika tiesas sēde, klātesot visiem iebildumu paziņojuma adresātiem, kā arī *CEF*.
14. Šādos apstākļos Komisija 1999. gada 26. oktobrī pieņēma Apstrīdēto lēmumu [..].”
- B — Apstrīdētais lēmums
9. Apstrīdētajā lēmumā Komisija pamatā konstatēja divus *FEG* EKL 81. panta 1. punkta pārkāpumus un tādēļ uzlika tai naudas sodu. Vienlaikus tā konstatēja, ka *TU* aktīvi ir

piedalījies *FEG* izdarītajos pārkāpumos. Apstrīdētā lēmuma pamatojošā daļa ir šāda:

3. pants

“1. pants

TU ir pārkāpis EKL 81. panta 1. punktu, aktīvi piedaloties lēmuma 1. un 2. pantā minēto pārkāpumu izdarīšanā.

4. pants

FEG ir pārkāpusi EKL 81. panta 1. punktu, jo tā, pamatojoties uz noslēgto nolīgumu ar *NAVEG*, kā arī veicot saskaņotas darbības ar šajā asociācijā nepārstāvētajiem piegādātājiem, īstenoja kolektīvo ekskluzivitātes režīmu, lai ierobežotu piegādes uzņēmumiem, kas nav *FEG* biedri.

[..]

2. pants

2. *TU* nekavējoties ir jāpārtrauc 3. pantā norādīto pārkāpumu izdarīšana, izņemot gadījumus, ja tas jau ir noticis.

5. pants

FEG ir pārkāpusi EKL 81. panta 1. punktu, jo tieši un netieši sašaurinājusi savu biedru tiesības brīvi un neatkarīgi noteikt savas pārdošanas cenas, izmantojot saistošus lēmumus par konkrētām cenām un publikācijām, sniedzot saviem biedriem bruto un neto cenu ieteikumus, kā arī izveidojot saviem biedriem forumu, kas tiem ļauj apspriest cenas un to atlaides.

1. Par 1. un 2. pantā konstatētajiem pārkāpumiem *FEG* tiek uzlikts naudas sods EUR 4,4 miljonu apmērā.

2. Par 3. pantā konstatētajiem pārkāpumiem *TU* tiek uzlikts naudas sods EUR 2,15 miljonu apmērā.

— pakārtoti atcelt aprēķināto naudas sodu,

— pakārtoti tam, samazināt uzliktā naudas soda apmēru un

[..]”

— piespriest Komisijai atlīdzināt tiesāšanās izdevumus un personām, kas iestājušās tiesvedībā, segt savus tiesāšanās izdevumus pašām.

10. Aprēķinot naudas sodu, Komisija, pamatojoties uz pašas atzītajiem procedūras pārkāpumiem, it īpaši ievērojamo procedūras ilgumu, pēc savas iniciatīvas nolēma samazināt naudas soda apmēru par EUR 100 000⁷.

12. *FEG* pieteikums par pagaidu aizsardzības pasākumiem tika noraidīts¹¹.

13. Pirmās instances tiesas priekšsēdētājs atļāva *CEF BV* un *CEF UK* (turpmāk tekstā abas kopā — “*CEF*”) iestāties tiesvedībā Komisijas prasījumu atbalstam¹².

C — *Tiesvedība tiesā*

11. Gan *FEG*⁸, gan *TU*⁹ Pirmās instances tiesā iesniedza prasību pret Apstrīdēto lēmumu, kurā tie lūdza Pirmās instances tiesu:

14. Pēc lietu T-5/00 un T-6/00 apvienošanas mutvārdu procesam un sprieduma taisīšanai Pirmās instances tiesa 2003. gada 16. decembrī pasludināja Apstrīdēto spriedumu apvienotajās lietās, kurā tā

— atcelt Apstrīdēto lēmumu¹⁰,

— noraidīja prasības un

7 — Skat. Apstrīdētā lēmuma pamatojošās daļas 151.–153. punktu.

8 — Lieta T-5/00.

9 — Lieta T-6/00.

10 — Lietā T-6/00 *TU* pakārtoti lūdza Tiesu atcelt Apstrīdētā lēmuma 3. pantā attiecībā uz to veikto atzinumu par EKL 81. panta pārkāpumu.

11 — Pirmās instances tiesas priekšsēdētāja 2000. gada 14. decembra rīkojums lietā T-5/00 R *Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied*/Komisija (*Recueil*, II-4121. lpp.) un Eiropas Kopienų Tiesas priekšsēdētāja 2001. gada 23. marta rīkojums lietā C-7/01 P (R) *FEG*/Komisija (*Recueil*, I-2559. lpp.).

12 — 2000. gada 16. oktobra rīkojums apvienotajās lietās T-5/00 un T-6/00.

- piesprieda prasītājiem segt tiesāšanās izdevumus.
- piespried prasītājam atlīdzināt tiesāšanās izdevumus.

15. Savā apelācijas sūdzībā, ko Eiropas Kopienų Tiesas Kanceleja saņēma 2004. gada 3. martā, *TU* lūdz Tiesu:

- atcelt Apstrīdēto spriedumu apvienotajās lietās T-5/00 un T-6/00 vai vismaz atcelt šo spriedumu attiecībā uz lietu T-6/00 un pieņemt gala lēmumu šajā lietā, ņemot vērā otrā ievilkuma prasījumu, pakārtoti, atcelt minēto spriedumu un nosūtīt lietu Pirmās instances tiesai;
- pilnībā vai daļēji atcelt Apstrīdēto lēmumu vai, lemjot atkārtoti, būtiski samazināt tam uzliktā naudas soda apmēru un
- piespried Komisijai atlīdzināt tiesāšanās izdevumus šajā instancē, ieskaitot ar tiesvedību Pirmās instances tiesā saistītos tiesāšanās izdevumus.

16. Komisija lūdz Tiesu:

- apelācijas sūdzību noraidīt kopumā kā nepieņemamu vai vismaz kā nepamatotu un

17. Personas, kas iestājušās tiesvedībā, — *CEF* — savukārt lūdz Tiesu:

- apelācijas sūdzību noraidīt kopumā kā nepieņemamu vai vismaz kā nepamatotu un
- piespried prasītājam atlīdzināt tiesāšanās izdevumus.

18. Eiropas Kopienų Tiesā apelācijas sūdzība vispirms tika izskatīta rakstveida procesā un vēlāk — kopā ar lietu C-105/04 P — 2005. gada 22. septembra tiesas sēdē.

IV — Par otro līdz ceturto pamatu, kā arī piektā pamata pirmo un trešo daļu

19. Otrajā līdz ceturtajā pamatā un piektā pamata pirmajā un trešajā daļā *TU* apstrīd dažādus Apstrīdētā lēmuma punktus, kuros

Pirmās instances tiesa detalizēti izskata Komisijas atzinumus attiecībā uz normu par aizliegto nolīgumu pārkāpumiem un to ilgumu.

prasības pieteikumu, kas neietilpst Tiesas kompetencē¹⁴.

20. Pirms atsevišķi izvērtēt šos pamatus, šķiet piemēroti atgādināt pārbaudes kritēriju, kas izriet no EKL 225. panta 1. punkta un Tiesas Statūtu 58. panta 1. punkta un kas tiek piemērots Tiesas judikatūrā apelācijas tiesvedībās¹³: apelācijas sūdzības iesniedz tikai par tiesību jautājumiem. Tādējādi vienīgi Pirmās instances tiesa ir kompetenta konstatēt un izvērtēt šajā lietā atbilstošos faktus, kā arī izvērtēt pierādījumus, un tāvad šo faktu un pierādījumu izvērtēšana, izņemot gadījumus, kad tie tiek sagrozīti, nav tiesību jautājums, kas kā tāds ir pakļauts Tiesas kontrolei apelācijas ietvaros.

21. Turklāt apelācijas sūdzība, kurā nav pat ietverta argumentācija, lai konkrēti identificētu tiesību kļūdu, kas ļauj apšaubīt Apstrīdēto spriedumu, bet kas aprobežojas ar Pirmās instances tiesā jau izvirzīto pamatu un argumentu atkārtošānu, neatbilst šīm prasībām. Šāda apelācija ir lūgums vienkārši pārskatīt Pirmās instances tiesai iesniegto

22. Turpmākā otrā līdz ceturtā pamata un piektā pamata pirmās un trešās daļas izvērtēšana ir jāveic, pamatojoties uz iepriekš minēto kontekstu.

A — Par otro pamatu — attaisnojošo pierādījumu, kas radušies laikā pēc brīdinājuma vēstules saņemšanas, neņemšana vērā

23. Savā otrajā pamatā *TU* pauž kritiku par to, ka Pirmās instances tiesas Apstrīdētā sprieduma pamatojums ir nepietiekams un tajā ir iekšējas pretrunas, jo tā ir noraidījusi noteiktus attaisnojošus pierādījumus dokumentu veidā, kaut arī tie bija sastādīti pēc izmeklēšanas sākuma, respektīvi, pēc Komisijas brīdinājuma vēstules saņemšanas, bet pirms paziņojuma par iebildumiem.

24. Šis pamats, kas ir cieši saistīts ar pirmo pamatu, īpaši attiecas uz Apstrīdētā sprieduma 196.–208. punktu. Tajos Pirmās in-

13 — Skat. 2005. gada 15. septembra spriedumu lietā C-37/03 P *BioID/Iekšējā tirgus saskaņošanas birojs* (Krājums, I-7975. lpp., 43. un 53. punkts) un 2004. gada 7. janvāra spriedumu apvienotajās lietās C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P un C-219/00 P *Aalborg Portland u.c./Komisija*, saukts par spriedumu lietā "Cements" (*Recueil*, I-123. lpp., 47.–49. punkts).

14 — 2000. gada 4. jūlija spriedums lietā C-352/98 P *Bergaderm un Goupil/Komisija* (*Recueil*, I-5291. lpp., 35. punkts), 2004. gada 23. marta spriedums lietā C-234/02 P *Eiropas Ombuds/Lamberts* (*Recueil*, I-2803. lpp., 77. punkts) un 2005. gada 30. jūnija spriedums lietā C-286/04 P *Eurocermex/Iekšējā tirgus saskaņošanas birojs* (Krājums, I-5797. lpp., 50. punkts).

stances tiesa izskata jautājumu par dažādu Komisijai iesniegto trešo personu dokumentu pierādījumu spēku, kas, kā uzskata *TU*, liecina pret izvirzītajiem pārmēģinājumiem saistībā ar kolektīvo ekskluzivitātes režīmu. Pirmās instances tiesa secināja, ka konkrētie dokumenti neatpēko Komisijas atzinumus, ka starp *FEG* un *NAVEG* noslēgtais *gentlemen's agreement* patiešām ir īstenots praksē¹⁵.

25. *TU* iebilst, ka Apstrīdētais spriedums ir *iekšēji pretrunīgs*. Pirmkārt, Pirmās instances tiesa noraida dokumentus, kas tika sastādīti pēc Komisijas brīdinājuma vēstules un pirms paziņojuma par iebildumiem, jo tiem nav pietiekama pierādījumu spēka. Pēc *TU* domām, vērtējot pierādījumus, tas faktiski tika uzskatīts par apsūdzēto no brīdinājuma vēstules saņemšanas dienas. Otrkārt, nosakot laiku, sākot ar kuru būtu piemērojams saprātīga termiņa princips, Pirmās instances tiesa vēl neuzskatīja *TU* par apsūdzēto. Šajā sakarā Pirmās instances tiesa uzskatīja par noteicošo brīdinājuma vēstules datumu. Pēc *TU* domām, tātad Pirmās instances tiesas secinājumi attiecībā uz brīdinājuma vēstules datumu nav konsekventi. Pirmās instances tiesa vērtē pēc diviem dažādiem kritērijiem.

26. Jautājums par to, vai Pirmās instances tiesas sprieduma pamatojums ir pretrunīgs,

ir tiesību jautājums, uz ko kā tādu var atsaukties apelācijas ietvaros¹⁶. Tiklīdz *TU* apelācijas sūdzība ir pieņemama.

27. Pretēji *TU* apgalvotajam, starp iesniegto dokumentu pierādījuma spēka novērtējumu un procedūras ilguma saprātīguma novērtējumu nepastāv saikne. Līdz ar to starp abām Apstrīdētā sprieduma daļām, kurās Pirmās instances tiesa izskata jautājumu par procedūras ilgumu un apstrīdēto dokumentu pierādījuma spēku, nepastāv loģiska saikne, un tādēļ tās nevar būt pretrunīgas, kā to apgalvo *TU*.

28. It īpaši tas, ka konkrēts dokuments ir ticis sastādīts *pirms* paziņojuma par iebildumiem, vēl nenozīmē, ka šis dokuments obligāti ir attaisnojošs pierādījums. Tāpat arī dokuments, kas ticis sastādīts *pēc* paziņojuma par iebildumiem, nav noteikti uzskatāms par apsūdzēju pierādījumu. Tieši pretēji, ņemot vērā visus lietas apstākļus, ir jāvērtē katra dokumenta pierādījuma spēks. Šādi var atzīt un noraidīt šķietami attaisnojošu pierādījumu, ja tas radies pēc atbildētāja iniciatīvas un tikai pēc izmeklēšanas uzsākšanas, respektīvi, pēc brīdinājuma vēstules saņemšanas, t.i. laika posmā, kad jau bija skaidrs, ka Komisijai ir radušās aizdomas par

15 — Skat. arī Apstrīdētā sprieduma 209. punktu.

16 — 1998. gada 7. maija spriedums lietā C-401/96 P *Somaco*/Komisija (*Recueil*, I-2587. lpp., 53. punkts) un 1998. gada 17. decembra spriedums lietā C-185/95 P *Baustahlgewebe*/Komisija (*Recueil*, I-8417. lpp., 25. punkts). Šajā pašā izpratnē arī 2005. gada 7. jūlija spriedums lietā C-208/03 P *Le Pen*/Parlaments (Krājums, I-6051. lpp., 45. punkts).

aizliegtajiem nolīgumiem, kas nozīmē, ka konkrētie uzņēmumi bija brīdināti (*in tempore suspecto*). Tieši šādu konkrētās lietas vērtējumu veica Pirmās instances tiesa Apstrīdētajā spriedumā, nepieļaujot tiesību kļūdas.

ekskluzivitātes režīmā, kas pastāvēja starp FEG un NAVEG (*gentlemen's agreement*), gan arī saskaņotajās darbībās šī režīma paplašināšanai, kas bija vērstas pret uzņēmumiem, kas nebija NAVEG biedri, un arī cenu noteikšanas sistēmā¹⁷.

29. Tādēļ otrais pamats ir pieņemams, taču nav pamatots.

32. Pret to *TU* pamatā ir izvirzījis trīs argumentus, kas vienlaikus veido šī pamata trīs daļas.

B — *Par trešo pamatu — pierādījumu iegūšanu un izmantošanu attiecībā uz TU atbildību konstatētajos pārkāpumos*

30. Ar trešo pamatu *TU* pārmet Pirmās instances tiesai, ka tā ir pieļāvusi tiesību kļūdu vai vismaz Apstrīdēto spriedumu ir pamatojusi nesaprotami, jo tā ir nospriedusi, ka Komisija Apstrīdētā lēmuma 1. un 2. pantā pamatoti inkriminēja *TU* aktīvu dalību pārkāpumos.

1) Par *TU* dalību kolektīvajā ekskluzivitātes režīmā (trešā pamata pirmā daļa)

33. Trešā pamata pirmajā daļā *TU* būtībā norāda, ka Pirmās instances tiesa, pārbaudot, vai Komisija pamatoti ir uzskatījusi, ka *TU* ir aktīvi piedalījies kolektīvajā ekskluzivitātes režīmā, nav ņēmusi vērā vairākus punktus.

31. Šis pamats attiecas uz Apstrīdētā sprieduma daļu ar nosaukumu "Par prasījumiem atcelt Apstrīdēto lēmumu" un it īpaši tā III sadaļu. Tajā Pirmās instances tiesa detalizēti izskata jautājumu par to, vai Apstrīdētā lēmuma 1. un 2. pantā konstatētie EKL 81. panta 1. punkta pārkāpumi ir inkriminējami *TU*. Pirmās instances tiesa secināja, ka Komisija pamatoti ir vadījusies no principa, ka *TU* ir aktīvi piedalījies gan kolektīvajā

34. Pirmkārt, Pirmās instances tiesa nav ņēmusi vērā, ka *TU* pārstāvim FEG administrācijā nebija pienākuma rīkoties atbilstoši norādījumiem un tā pienākums bija pārstāvēt šo apvienību, nevis *TU*; Pirmās instances

17 — Skat. īpaši Apstrīdētā sprieduma 360., 367. un 379. punktu.

tiesa nav ņēmusi vērā ne *FEG* statūtus, ne arī *Niederlandes* tiesību sistēmas noteikumus apvienību jomā. Otrkārt, pēc *TU* domām, Pirmās instances tiesa nepamatoti ir uzskatījusi, ka starp *FEG* un vienu no tās būtiskākajiem biedriem — uzņēmumu *TU* jau no paša sākuma pastāv plaša interešu sakritība¹⁸. Treškārt, lai uzskatītu, ka *TU* ir personīgi un aktīvi piedalījies kolektīvajā ekskluzivitātes režīmā, nepietiek ar to, ka *TU* vairākus gadus ir *FEG* administrācijas biedrs un tādējādi ir piedalījies vairumā — ja ne pat visās — šīs apvienības pārvaldes attiecīgajās apspriedēs. Pēc *TU* domām, pastāvēja būtiska atšķirība starp biežu esamību *FEG* pārvaldē un tiešu dalību *FEG* politikas izstrādē. Turklāt *TU* norāda, ka Pirmās instances tiesas spriedumam trūkst pamatojuma un tas ir acīmredzami kļūdainš, jo šī tiesa Apstrīdētā sprieduma 351. punktā norādīja, ka *FEG* ietvaros *TU* “ir bijusi būtiska loma attiecībā uz kolektīvo ekskluzivitātes režīmu”, lai gan Komisija Apstrīdētajā lēmumā neizmantoja būtiskas lomas jēdzienu.

35. Komisija, ko atbalsta *CEF*, iebilst, ka *TU* arguments nav pieņemams, jo tas pamatā apšauba Pirmās instances tiesas veikto faktu izvērtējumu.

18 — Gan Apstrīdētā lēmuma pamatojošās daļas 69. punktā, gan Apstrīdētā sprieduma 353. punktā tiek izmantots jēdziens “vairāk vai mazāk sakrītošas intereses”.

36. Patiešām, *TU* argumenti pamatā skar Pirmās instances tiesas veikto faktu izvērtējumu attiecībā uz šīs lietas konkrētajiem apstākļiem: vai *TU* bija viens no būtiskākajiem *FEG* biedriem un vai tam bija būtiska loma šīs apvienības ietvaros, vai — neskatoties uz statūtiem un apvienību tiesībām — tam vairākus gadus ir bijusi ietekme uz *FEG* vadošajiem darbiniekiem, un vai varēja uzskatīt, ka starp to un *FEG* pastāv būtiska interešu sakritība; šie visi ir jautājumi par faktu un pierādījumu izvērtēšanu, kam apelācijas sūdzības ietvaros nav piemērojama Eiropas Kopienų Tiesas kontrole¹⁹. No tā izriet, ka *TU* argumenti nav pieņemami²⁰.

37. Uzmanīgāka izskatīšana parāda, ka *TU* arguments nav tikai Pirmās instances tiesas veikto faktu izvērtējuma kritika un arī ne vienkāršs iebildumu, kas iesniegti Pirmās instances tiesā, atkārtojums²¹. *TU* turklāt norāda, ka Pirmās instances tiesa savā spriedumā nav ievērojusi likumīgās prasības attiecībā uz EKL 81. panta 1. punkta pārkāpuma pierādījumu un šajā sakarā nav pareizi pamatojusi šo spriedumu. Jautājums par to,

19 — Skat. šo secinājumu 20. punktu.

20 — Pat ja turklāt *TU* arguments attiecībā uz jēdzienu “būtiska loma” tiktu uzskatīts par iebildumu attiecībā uz nepareizu faktu interpretāciju un līdz ar to — par pieņemamu, tas tomēr nebūtu pamatots. Jo Pirmās instances tiesas izmantotais jēdziens “būtiska loma” pamatā ir vienāds ar jēdzienu, ko Komisija izmantoja Apstrīdētajā lēmumā — “būtiska un atsevišķi akcentējama loma” (skat. Apstrīdētā lēmuma pamatojuma 69. punktu).

21 — Skat. Apstrīdētā sprieduma 351. punktu, kurā Pirmās instances tiesa, izskatot faktus attiecībā uz *TU* piedalīšanos kolektīvajā ekskluzivitātes režīmā, ir pamatojusies uz līdzīgiem *TU* iebildumiem, kas tika iesniegti pirmās instances tiesvedībā.

kādus kritērijus attiecībā uz pierādījumiem lēmumā par aizliegtajiem nolīgumiem Komisijai ir jāievēro, it īpaši, ar *kāda veida pierādījumiem* tā drīkst pamatot savu atzinumu par uzņēmuma aktīvu piedalīšanos aizliegtā nolīgumā, ir tiesību jautājums, ko Tiesa var izskatīt apelācijas tiesvedības ietvaros.

38. Šādā izpratnē trešā pamata pirmā daļa ir pieņemama. Taču šajā lietā tā tomēr nav pārliecinoša.

39. Pirmās instances tiesa pareizi pamatojas uz principu, ka uzņēmuma piederība profesionālai apvienībai automātiski nenozīmē, ka šim uzņēmumam ir jāuzņemas atbildība par apvienības pārkāpumus ietverošo rīcību²². Gluži pretēji — Komisijas pienākums ir pierādīt, ka uzņēmums, kas ir profesionālās apvienības biedrs, ir aktīvi piedalījies pārkāpumus ietverošajā rīcībā un arī pats ir pārkāpis EKL 81. panta 1. punktu.

40. Šāda piedalīšanās lielā mērā var tikt pierādīta arī ar netiešiem pierādījumiem. Eiropas Kopienų Tiesa ir atzinusi, ka aizliegtiem nolīgumiem un saskaņotām darbībām, kas pārkāpj konkurences tiesības, bieži piemīt slepens raksturs un dokumenti par

tiem ir ierobežotā daudzumā. Tādi dokumenti kā, piemēram, apspriežu protokoli parasti ir atrodami atsevišķi un turklāt gandrīz vienmēr ir nepilnīgi, tādēļ bieži vien ir nepieciešams noteiktas faktu daļas rekonstruēt, tās secinot. Tādējādi vairumā gadījumu par konkurenci traucējošu darbību vai nolīguma pastāvēšanu var secināt no noteikta to netiešo pierādījumu un sakritību daudzuma, kas, izvērtēti kopā, var tikt uzskatīti par pierādījumu konkurences noteikumu pārkāpumam, ja nav cita loģiska izskaidrojuma²³.

41. Lai atbilstoši pierādītu, ka minētais uzņēmums ir bijis vienošanās dalībnieks, Komisijai saskaņā ar iedibināto judikatūru pietiek pierādīt, ka attiecīgais uzņēmums piedalījies apspriedēs, kurās noslēgti līgumi, kas nav saderīgi ar konkurences tiesībām, atklāti pret to neiebilstot. Ja ir noskaidrots, ka uzņēmums piedalījies šādās apspriedēs, konkrētajam uzņēmumam ir jāiesniedz informācija, ar kuru varētu pierādīt, ka uzņēmuma dalība minētajās apspriedēs nekādā veidā nav bijusi nesaderīga ar konkurences tiesībām, apliecinot, ka tas saviem konkurentiem bija norādījis, ka tā mērķis dalībai šajās apspriedēs atšķiras no pārējo dalībnieku mērķa²⁴.

23 — Spriedums lietā "Cements" (iepriekš minēts 13. zemsvītras piezīmē, 55.–57. punkts).

24 — 2005. gada 28. jūnija spriedums apvienotajās lietās C-189/02 P, C-202/02 P, no C-205/02 P līdz C-208/02 P un C-213/02 P *Dansk Rørindustri* u.c. (Krajums, I-5425. lpp., 142. punkts, kā arī 143. un 144. punkts) un spriedums lietā "Cements" (iepriekš minēts 13. zemsvītras piezīmē, it īpaši 81. punkts, kā arī 82.–85. punkts), kā arī 1999. gada 8. jūlija spriedums lietā C-49/92 P Komisija/*Anic Participazioni* (*Recueil*, I-4125. lpp., 87. un 96. punkts) un lietā C-199/92 P *Hüls*/Komisija (*Recueil*, I-4287. lpp., 155. punkts).

22 — Apstrīdētā sprieduma 355. punkts.

42. Apspriedēs, kas notiek kādas apvienības, piemēram, profesionālas apvienības, administrācijas ietvaros, uzņēmumu var tieši pārstāvēt tās “administrācijas padomes dalībnieks”. Tas ir pieņemams, piemēram, ja starp konkrēto uzņēmumu un profesionālās apvienības administrācijas padomes dalībnieku pastāv īpaši cieša saikne, jo šī persona veic galveno profesionālo darbību šajā uzņēmumā un, pateicoties šim uzņēmumam, persona ir ieguvusi norikojumu apvienības administrācijas padomē un tajā — ja ne tiesiski, tad faktiski — pārstāv šī uzņēmuma intereses. Turklāt, vērtējot reālistiski, nav būtiskas nozīmes tam, vai persona ir oficiāli iecelta par uzņēmuma pārstāvi, vai tai ir pilnvara dot rīkojumus vai pastāv pierādījumi par uzņēmuma konkrētiem rīkojumiem šim administrācijas padomes dalībniekam.

43. No tā izriet, ka Pirmās instances tiesa nav pieļāvusi tiesību kļūdu, akceptējot Komisijas iegūtos un izmantotos netiešos pierādījumus par *TU* aktīvu dalību *FEG* izdarītajos pārkāpumos aizliegtu nolīgumu jomā. Pretēji *TU* apgalvotajam, nebija kļūdaini uzskatīt, ka *TU* darbinieku dalība *FEG* administrācijas padomes sapulcēs, kā arī šādā veidā to īstenotā ietekme uz *FEG* politikas veidošanu ir aktīva, nevis tikai pasīva dalība konkurences tiesību pārkāpumos. Pārējā daļā runa ir par konkrētās lietas faktisko apstākļu un pierādījumu izvērtēšanu, kas nav Tiesas kontroles kompetencē.

44. Tādējādi trešā pamata pirmā daļa ir daļēji nepieņemama un daļēji nepamatota.

2) Par dalību kolektīvās ekskluzivitātes režīma paplašināšanā attiecībā uz uzņēmumiem, kas nav *NAVEG* biedri (trešā pamata otrā daļa)

45. Trešā pamata otrās daļas argumenti lielā mērā ir līdzīgi pirmajai daļai. Arī saistībā ar ekskluzivitātes režīma paplašināšanu attiecībā uz uzņēmumiem, kas nav *NAVEG* biedri, pēc *TU* domām, Pirmās instances tiesa ir pieļāvusi tiesību kļūdu vai vismaz nav pamatojusi Apstrīdēto spriedumu, atzīstot, ka *TU* ir aktīvi piedalījies. It īpaši *TU* pārmet, ka Pirmās instances tiesa par būtiskām norādēm uz tā aktīvu dalību uzskatīja šādus apstākļus: to, ka *TU* ir viens no galvenajiem *FEG* biedriem, ka tas visu laiku bez pārtraukuma bija pārstāvēts *FEG* administrācijas padomē, kā arī to, ka šajā statusā *TU* tieši piedalījās *FEG* politikas izstrādāšanā, nekad no tā publiski nemēģinot norobežoties. Katrā ziņā *TU* pārstāvja dalība *FEG* administrācijas padomē vien nevar pamatot pieņemumu, ka *TU* aktīvi piedalījās minētajā pārkāpumā pēc 1991. gada.

46. Līdzīgi kā trešā pamata pirmajā daļā, arī šajā otrajā daļā tiek apšaubīts Pirmās instances tiesas veikto faktu un pierādījumu izvērtējums. Šajā sakarā *TU* arguments nav pieņemams²⁵.

3) *TU* dalība cenu noteikšanas sistēmā (trešā pamata trešā daļa)

49. Ar trešā pamata trešo daļu *TU* pārmet Pirmās instances tiesai, ka tā nepamatoti ir piekritusi, ka Komisija iegūst un izmanto pierādījumus par *TU* aktīvu piedalīšanos cenu noteikšanas sistēmā.

47. Ciktāl *TU* papildus vēlas norādīt, ka Pirmās instances Tiesa savā spriedumā nav ievērojusi likuma prasības attiecībā uz pierādījumiem par tā dalību konstatētajos pārkāpumos, arguments ir pieņemams, bet tomēr nepamatots. Atsaukšanās uz netiešiem pierādījumiem, kā jau norādīts, ir likumīga²⁶. Pie šādiem netiešiem pierādījumiem konkrētajā lietā īpaši pieder tas, ka *TU* piedalījās sanāksmēs ar to personu pārstāvniecību, kas ir cieši saistītas ar *FEG* administrācijas padomē, kā arī šajā veidā tas piedalījās *FEG* politikas izstrādāšanā, t.sk. neapstridami arī pēc 1991. gada²⁷.

50. It īpaši *TU* iebilst pret to, ka, tikai pamatojoties uz tā dalību *FEG*, tam uzlikta atbildība par šīs apvienības saistošajiem lēmumiem par konkrētām cenām un publikācijas. Kā uzskata *TU*, lai apstiprinātu tā aktīvu piedalīšanos šādu lēmumu pieņemšanā, kā arī citās *FEG* pretlikumīgajās darbībās saistībā ar cenu noteikšanu, bija jāiekniedz konkrēti pierādījumi.

48. Tādējādi trešā pamata otrā daļa arī ir daļēji nepieņemama un daļēji nepamatota.

51. Šis arguments ir balstīts uz nepareizu Apstrīdētā sprieduma interpretāciju. Proti, Pirmās instances tiesa nav balstījies uz pieņēmumu, ka *TU* kā *FEG* biedrs automātiski ir atbildīgs par profesionālās apvienības *FEG* nelikumīgo rīcību. Tieši pretēji, Pirmās instances tiesa veica tiešus atzinumus par *TU* aktīvu dalību pārkāpumā. Pirmkārt, tā norā-

25 — Skat. šo secinājumu 20. un 36. punktu.

26 — Skat. šo secinājumu 40.–43. punktu.

27 — Skat. Apstrīdētā sprieduma 365. punktu.

dija uz *TU* dalību, ņemot vērā ar to saistītos dalībniekus *FEG* administrācijas padomē²⁸, un turklāt — kā konkrētu piedalīšanās faktu — informāciju par cenām, ko *TU* iesniedza *FEG*²⁹.

52. Līdz ar to arī trešā pamata trešā un pēdējā daļa nav pamatota.

C — Par ceturto pamatu — pārkāpumu ilguma novērtējumu

53. Ar savu ceturto pamatu *TU* apgalvo, ka Pirmās instances tiesa ir pieļāvusi tiesību kļūdu vai vismaz nav pietiekami pamatojusi Apstrīdēto spriedumu attiecībā uz konstatēto katra pārkāpuma ilgumu un to turpināto raksturu.

54. Šis pamats attiecas uz Apstrīdētā sprieduma 406.–413. punktu, kuros Pirmās instances tiesa izskata aizliegto nolīgumu ilgumu. Tajos Pirmās instances tiesa apstiprina Komisijas atzinumus un uzskata, ka runa ir par vienotu pārkāpumu ar turpinātu raksturu³⁰.

55. *TU* apstrīd šos atzinumus ar visiem argumentiem trijās ceturtnā pamata daļās³¹. Ciktāl citās *TU* apelācijas sūdzības daļās ir norādīti līdzīgi argumenti, īpaši trešā pamata otrajā daļā³², kā arī piektā pamata pirmajā daļā, šeit tiks sniegta atbilde arī uz šiem argumentiem.

56. Būtībā *TU* apgalvo, ka Pirmās instances tiesa Apstrīdētajā spriedumā ir balstījusies uz nepareiziem pieņēmumiem par pārkāpumu ilgumu un turpināto raksturu un ka tā nav ņēmusi vērā cenu noteikšanas sistēmas un īpaši tās atsevišķo sastāvdaļu neviendabīgo raksturu. Turklāt, pēc *TU* domām, *TU* dalība cenu noteikšanas sistēmā bija nenozīmīga.

57. Ir acīmredzami, ka *TU* šādā veidā cenšas panākt, lai Pirmās instances tiesas faktu izvērtējumu izskatītu Tiesa. Tiktāl tā argumenti ir nepieņemami³³.

28 — Apstrīdētā sprieduma 377. punkts; skat. arī šo secinājumu 42. punktu.

29 — Apstrīdētā sprieduma 378. punkts.

30 — Skat. īpaši Apstrīdētā sprieduma 406. un 413. punktu.

31 — Ceturtnā pamata pirmā daļa attiecas uz kolektīvā ekskluzīvā režīma ilgumu (Apstrīdētā lēmuma 1. pants), otrā daļa attiecas uz cenu noteikšanas sistēmas ilgumu (Apstrīdētā lēmuma 3. pants) un trešā daļa — uz *TU* dalības ilgumu divos pārkāpumos (Apstrīdētā lēmuma 3. pants).

32 — Apelācijas sūdzības 61. punkts.

33 — Skat. šo secinājumu 20. punktu.

58. Taču tā vēl nav visa *TU* kritika. Tas turklāt norāda vēl divus argumentus attiecībā uz tiesiskajiem kritērijiem, kas jāievēro Pirmās instances tiesai, izvērtējot pārkāpumu ilgumu. Tiktāl, ciktāl tā arguments ir par tiesību jautājumiem, tas ir pieņemams.

59. Pirmkārt, *TU* apgalvo, ka Pirmās instances tiesa nav pierādījusi, kas ir “kopējais plāns” un “vienāda mērķis”, un tikai tie ļauj atzīt virkni darbību par turpinātām vienas darbības daļām.

60. Tik tiešām, lai dažādās darbības varētu uzskatīt par pārkāpumu ar vienu mērķi, ir jāatzīst, ka “dažādās darbības var ietvert “kopējā plānā” to vienādā mērķa dēļ, kas traucē konkurenci Kopējā tirgus teritorijā”³⁴.

61. Šo kritēriju Pirmās instances tiesa ir ņēmusi vērā. Apstrīdētā sprieduma 340.–343. punktā viena sadaļa ir veltīta šajā lietā izskatāmo pārkāpumu vispārējam izvērtējumam. Tajā tā īpaši ir norādījusi, ka diviem *TU* inkriminētajiem pārkāpumiem, proti, kolektīvajam ekskluzivitātes režīmam un saskaņotajām darbībām cenu jomā, bija “viens pret konkurenci vērst mērķis”, kas

bija “cenu uzturēšana konkurenci pārsniedzošā līmenī”³⁵. No šī Pirmās instances tiesas atzinuma netieši izriet, ka katram no minētajiem pārkāpumiem, proti, kolektīvajam ekskluzivitātes režīmam un arī saskaņotajām darbībām cenu noteikšanas jomā, bija viens mērķis. Uz to Pirmās instances tiesa atsaucas arī Apstrīdētā sprieduma 406. punktā, uzsverot konkrēto pārkāpumu vienādo raksturu.

62. Tādēļ *TU* arguments saistībā ar “kopējo plānu” un “vienādo mērķi” nav atbalstāms.

63. Otrkārt, *TU* iebilst, ka Pirmās instances tiesa nepamatoti ir piekritusi, ka Komisija iegūst un izmanto pierādījumu attiecībā uz pārkāpumu ilgumu, kas galvenokārt bija balstīts uz nepilnīgiem un netiešiem pierādījumiem.

64. Kā jau attiecībā uz trešo pamatu tika izklāstīts, procedūrās par aizliegtiem nolīgumiem ir likumīgi iegūt un izmantot pierādījumus, kas balstīti uz netiešiem pierādījumiem un sakritībām³⁶. Ir pats par sevi saprotams, ka tādi netiešie pierādījumi un sakritības — proti, pastāvīga *TU* darbnieka

34 — Spriedums lietā “Cemets” (iepriekš minēts 13. zemsvītras piezīmē, 258. un 260. punkts).

35 — Apstrīdētā sprieduma 342. punkts.

36 — Skat. šo secinājumu 40. un 41. punktu.

dalība FEG administrācijas padomes sapulcēs, arī pēc 1991. gada — ļauj gūt informāciju ne tikai par pret konkurenci vērstu darbību vai nolīgumu pastāvēšanu, bet arī par turpinātas pret konkurenci vērstas darbības ilgumu un par pret konkurenci vērstu nolīgumu piemērošanas ilgumu.

nistratīvās procedūras pārmērīgam ilgumam, tiks izskatīta atsevišķi kopā ar pirmo pamatu³⁷.

1) Par pārbaudes apmēru

65. Arī šajā sakarā *TU* arguments nav pamatots.

68. Ja Tiesa apelācijas tiesvedības ietvaros izskata iebildumus par naudas soda apmēru, attiecībā uz kuru Pirmās instances tiesai ir neierobežota kompetence (atbilstoši EKL 229. pantam kopā ar Regulas Nr. 17. pantu), tad attiecībā uz pārbaudes apmēru ir jānorāda sekojošais.

66. Tātad ceturtais *TU* izvirzītais pamats ir daļēji nepieņemams un daļēji nepamatots.

69. Atbilstoši pastāvīgajai judikatūrai ir skaidrs, ka Tiesai, kura, apelācijas tiesvedībā lemjot par tiesību jautājumiem, vadās pēc tiesiskās apziņas, nav jāveic savs novērtējums, lai aizstātu Pirmās instances tiesas novērtējumu, kuru tā, īstenojot tai piešķirto neierobežoto kompetenci, veikusi, lemjot par naudas soda apmēru³⁸. Tomēr Tiesa var pārbaudīt, vai Pirmās instances tiesa ir pieļāvusi acīmredzamu kļūdu vai pārkāpusi samērīguma vai vienlīdzības principu³⁹.

D — Par piektā pamata pirmo un trešo daļu — apsvērumiem par naudas soda apmēru

67. Ar piekto pamatu *TU* apstrīd Pirmās instances tiesas apsvērumus par naudas soda apmēru. Šis pamats sastāv no trim daļām, turpmāk tiks izskatītas tikai pirmā un trešā daļa. Otrā daļa par to, kāda ietekme uz naudas soda apmēra samazināšanu ir admi-

37 — Skat. šo secinājumu 128.–141. punktu.

38 — Spriedums lietā *Dansk Rorindustri* (iepriekš minēts 24. zemsvītras piezīmē, 245. punkts); skat. arī 1995. gada 6. aprīļa spriedumu lietā *C-310/93 P BPB Industries un British Gypsum/Komisija* (*Recueil*, I-865. lpp., 34. punkts), 2000. gada 16. novembra spriedumu lietā *C-291/98 P Sarrió/Komisija* (*Recueil*, I-9991. lpp., 73. punkts) un spriedumu lietā *Baustahlgewebe* (iepriekš minēts 16. zemsvītras piezīmē, 129. punkts).

39 — Spriedums lietā *“Cements”* (iepriekš minēts 13. zemsvītras piezīmē, 365. punkts).

2) Par pārkāpumu ilguma ietekmi uz naudas soda apmēru (piektā pamata pirmā daļa)

atzinumiem par pārkāpumu ilgumu un to turpināto raksturu. Šajos apstākļos nešķiet, ka Pirmās instances tiesa būtu pieļāvusi acīmredzamu tiesību kļūdu.

70. Ar piektā pamata pirmo daļu, kas vērsas īpaši pret Apstrīdētā sprieduma 413. punktu, *TU* norāda, ka, nosakot naudas soda apmēru, nav pietiekami ņemts vērā pārkāpumu ilgums. Līdz ar to Komisija un Pirmās instances tiesa ir pārkāpušas Regulas Nr. 17 15. pantu, kā arī atbilstošās vadlinijas⁴⁰. Šajā sakarā *TU* pārmet Pirmās instances tiesai, ka tā ir pieļāvusi tiesību kļūdu vai vismaz nav sniegusi pietiekamu pamatojumu.

72. Pretēji *TU* apgalvotajam, Pirmās instances tiesai savos apsvērumos saistībā ar naudas soda apmēru nebija jāvadās no tā, ka *TU* dalībai cenu noteikšanas sistēmā ir bijusi tikai pakārtota nozīme. Pirmās instances tiesa bija skaidri konstatējusi aktīvu *TU* piedalīšanos šajos pārkāpumos un tādēļ nepieļāva iespēju, ka *TU* ir bijis “tikai sekotājs”⁴². Šajā sakarā nešķiet, ka Pirmās instances tiesas būtu pieļāvusi acīmredzamu kļūdu.

71. Uzmanīgāka izskatīšana parāda, ka *TU* turklāt šajā gadījumā būtībā izvirza iebildumu pret, kā tas uzskata, Pirmās instances tiesas kļūdaini veikto pārkāpumu *ilguma* un to *turpinātā rakstura* izvērtējumu. Šie *TU* argumenti lielā mērā ir vienādi ar tiem, kas norādīti ceturtajā pamatā. Kā jau attiecībā uz to tika aplūkots⁴¹, *TU* arguments šajā sakarā neietver pamatotu Pirmās instances tiesas tiesību kļūdas pierādījumu. Līdz ar to Pirmās instances tiesa apsvērumos saistībā ar *naudas soda apmēru* varēja balstīties uz saviem

73. Turklāt *TU* nav norādījis citus punktus, no kuriem varētu izrietēt acīmredzamas kļūdas esamība, kā arī samērīguma principa vai vienlīdzības principa pārkāpums.

74. Līdz ar to piektā pamata pirmā daļa nav pamatota.

40 — Komisijas paziņojums par vadlinijām, aprēķinot uzliedzamo naudas sodu, piemērojot Regulas Nr. 17 15. panta 2. punktu un EOTK līguma 65. panta 5. punktu (OV 1998, C 9, 3. lpp.).

41 — Skat. šo secinājumu 53.–66. punktu.

42 — Apstrīdētā lēmuma 415. punkts kopā ar 377.–379. punktu; skat. arī šo secinājumu 51. punktu.

3) Saistība starp *FEG* un *TU* uzliktajiem naudas sodiem (piektā pamata trešā daļa)

instances tiesa noraida vienlīdzības principa pārkāpumu.

75. Ar piektā pamata trešo daļu *TU* izvirza iebildumu par to, ka *TU* uzliktā naudas soda apmērs nav samērīgs salīdzinājumā ar *FEG* uzlikto naudas soda apmēru.

79. To darot, *TU* nav pēc būtības norādījis, kādā veidā tas tiek diskriminēts salīdzinājumā ar *FEG* un cik lielā mērā Pirmās instances tiesa nav ņēmusi vērā tā argumentus pirmajā instancē.

76. Pirmkārt, *TU* tāpat kā saistībā ar piektā pamata pirmo daļu atkārtoti norāda, ka tas aktīvi piedalījies kolektīvajā ekskluzivitātes režīmā tikai līdz 1991. gada 2. jūlijam, un vēlāk tam tajā bijusi tikai pakārtota nozīme.

80. Atšķirība starp noteikto naudas soda procentu *TU* un *FEG*, ņemot vērā to apgrozījumu, vēl nepamato vienlīdzības principa pārkāpumu⁴⁴. Proti, kā jau Pirmās instances tiesa pareizi ir norādījusi⁴⁵ — Komisijai, nosakot naudas sodu apmēru vairākiem uzņēmumiem vai uzņēmumu apvienībai, kas iesaistīti vienā pārkāpumā, nav jāaprēķina naudas sods samērīgi to attiecīgajam apgrozījumam. Šajā gadījumā nozīme ir vairākiem faktoriem un apgrozījumu nevajadzētu uzskatīt par būtiskāko kritēriju vērtējumā.

77. Taču, kā jau tika norādīts, Pirmā instances tiesa, nepieļaujot tiesību kļūdu, ir konstatējusi, ka *TU* ir aktīvi piedalījies arī pēc 1991. gada un tam nav bijusi tikai sekotāja loma⁴³. Uz šo atzinumu tā drīkstēja balstīties arī, izvērtējot naudas soda apmēru. Šajā sakarā nešķiet, ka Pirmās instances tiesa būtu pieļāvusi acīmredzamu kļūdu.

81. Tādēļ piektā pamata trešā daļa nav pamatota.

78. Otrkārt, *TU* īpaši apstrīd Apstrīdētā lēmuma 431.–434. punktu, kuros Pirmās

44 — Skat. šajā sakarā arī spriedumu lietā *Dansk Rorindustri* (iepriekš minēts 24. zemsvitras piezīmē, 243., 315. un 316. punkts).

45 — Apstrīdētā sprieduma 432. punkts.

43 — Skat. šo secinājumu 51. un 72. punktu.

V — Par pirmo pamatu, kā arī piektā pamata otro daļu — pārmērīgo procedūras ilgumu

82. *TU* pirmais pamats, kā arī piektā pamata otrā daļa aizņem lielāko daļu no apelācijas sūdzības. Tie ir veltīti sekām, kas izriet no Pirmās instances tiesas atzītajiem pārmērīgi ilgiem administratīvās procedūras posmiem Komisijā. Tādēļ tie abi ir jāizskata kopā.

83. Būtībā *TU* pārmet Pirmās instances tiesai, ka tā ir pārkāpusi Kopienu tiesības vai ECTK⁴⁶ vai katrā ziņā nesaprotami pamatojusi savu spriedumu, jo nav uzskatījusi, ka samērīga termiņa pārsniegšana varētu būt pamatā Komisijas lēmuma atcelšanai vai naudas soda apmēra papildu samazināšanai.

A — Apstrīdētais spriedums

84. Visas trīs pirmā pamata daļas galvenokārt attiecas uz Apstrīdētā sprieduma 73.–94. punktu.

85. Tajos Pirmās instances tiesa vispirms atzīst, ka Komisijai ir pienākums administratīvās procedūrās, kas tiek uzsāktas konkurences jomā saskaņā ar Regulu Nr. 17 un kas var izraisīt tajā paredzētās sankcijas, pieņemt lēmumu samērīgos termiņos. Turklāt Pirmās instances tiesa atgādina, ka šāda termiņa pārsniegšana, ja tāda ir pierādīta, ne vienmēr pamato apstrīdētā lēmuma atcelšanu. Lēmuma atcelšana ir iespējama tikai tad, ja tiek pierādīts, ka, pārkāpjot šādu principu, ir nodarīts kaitējums konkrētā uzņēmuma tiesībām uz aizstāvību⁴⁷.

86. Šajā konkrētajā lietā Pirmās instances tiesa izšķir trīs Komisijas administratīvās procedūras stadijas, katru no tām vērtējot atsevišķi.

— Procedūras stadiju pirms 1996. gada 3. jūlija *paziņojuma par iebildumiem* Pirmās instances tiesa skaidri atzina par pārmērīgi ilgu un skaidri atzina, ka Komisija ir pieļāvusi bezdarbību trīs

⁴⁶ — Romā 1950. gada 4. novembrī parakstītā Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija.

⁴⁷ — Apstrīdētā sprieduma 73. un 74. punkts.

gadu garumā⁴⁸. Taču šīs procedūras stadijas pārmērīgais ilgums pats par sevi nav pietiekams, lai nodarītu kaitējumu tiesībām uz aizstāvību, jo šajā laikā posmā lietas dalībnieki vēl nebija saņēmuši paziņojumu par iebildumiem. Tikai pēc paziņojuma par iebildumiem saņemšanas ir izvirzīta formāla apsūdzība un ir iespējams nodarīt kaitējumu tiesībām uz aizstāvību⁴⁹.

- Administratīvās procedūras stadiju, kas ilga sešpadsmit mēnešus starplaikā starp *paziņojumu par iebildumu un lietas dalībnieku noklausīšanos*, Pirmās instances tiesa neuzskata par pārmērīgi ilgu⁵⁰.

pārbaudes tā secināja, ka šīs pēdējās procedūras stadijas ilgums neietekmē prasītāju tiesības uz aizstāvību⁵².

87. Apstrīdētā sprieduma 438. punktā, uz kuru īpaši attiecas piektā pamata otrā daļa, Pirmās instances tiesa spriež par iespēju, ka tiesa samazina Komisijas uzlikta naudas soda apmēru. Pirmās instances tiesa izklāsta, ka prasītāji nav iesnieguši nevienu dokumentu, kas pamatotu naudas soda apmēra papildus samazināšanu, proti, papildus tai naudas soda apmēra samazināšanai, ko Komisija jau bija veikusi EUR 100 000 apmērā. Līdz ar to prasītāju lūgumu šajā sakarā nevar apmierināt.

B — Lietas dalībnieku būtiskie argumenti

- Savukārt administratīvās procedūras stadiju *pēc lietas dalībnieku noklausīšanās līdz Apstrīdētā lēmuma pieņemšanai* — kas kopumā ilga 23 mēnešus — Pirmā instances tiesa atkal uzskata par pārmērīgi ilgu⁵¹. Taču pēc sīkākas

88. *TU* uzskata, ka Pirmās instances tiesa, izvērtējot procedūras ilgumu, nedrīkstēja nošķirt procedūras stadijas pirms un pēc paziņojuma par iebildumiem. Šajā sakarā tas norāda uz Kopienų tiesu judikatūru, it īpaši uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūru⁵³.

48 — Apstrīdētā sprieduma 77. punkts.

49 — Apstrīdētā sprieduma 78. un 79. punkts.

50 — Apstrīdētā sprieduma 84. punkts.

51 — Apstrīdētā sprieduma 85. un 93. punkts.

52 — Apstrīdētā sprieduma 86.–93. punkts.

53 — Turpmāk tekstā — ECT.

Atbilstoši šai judikatūrai⁵⁴, lai šajā lietā novērtētu, vai procedūras ilgums ir saprātīgs, ir jāņem vērā jau laiks no pirmā informācijas pieprasījuma no *TU* un *FEG* 1991. gadā vai vismaz no brīža, kad *FEG* 1991. gada 16. septembrī tika nosūtīta brīdinājuma vēstule.

89. *TU* apgalvo, ka Pirmās instances tiesai Apstrīdētais lēmums bija jāatceļ, pamatojoties tikai uz administratīvās procedūras pārmērīgo ilgumu. Apstrīdētā lēmuma atcelšanu nevar pamatot arī ar nosacījumu, ka tika ietekmētas tiesības uz aizstāvību.

90. Turklāt Pirmās instances tiesa nav ņēmusi vērā grūtības, kas *TU* radās iepriekšējas izmeklēšanas ilguma dēļ (pirmā procedūras stadija), sagatavojot savu aizstāvību. Nebija iespējams atrast lietderīgus dokumentus, un, tā kā nomainījās vadošie darbinieki, kā arī citi līdzstrādnieki, aizritot aizvien ilgākam laikam, ir bijis aizvien grūtāk rekonstruēt pagātnes notikumus un sarindot tos pareiza-

jā secībā attiecīgajā kontekstā. Turklāt *TU* apstrīd to, ka tam inkriminētie pārkāpumi ir turpināti arī pēc 1991. gada.

91. Katrā ziņā, kā uzskata *TU*, Pirmās instances tiesai, ņemot vērā procedūras pārmērīgo ilgumu, bija papildus jāsamazina tam uzliktais naudas sods. Pirmās instances tiesa nav ņēmusi vērā, ka nelielo naudas soda apmēra samazinājumu Komisija Apstrīdētajā lēmumā balsta tikai uz premisu, ka atbildību par pārmērīgo procedūras ilgumu ir jādala starp Komisiju un atbilstošajiem uzņēmumiem⁵⁵. Komisijas atzinumam, ka procedūras pārmērīgais ilgums ir tikai tās pašas atbildība, bija jābūt pamudinājumam Pirmās instances tiesai papildus samazināt naudas soda apmēru.

92. Kā uzskata Komisija, Pirmās instances tiesa Apstrīdētajā spriedumā ir lēmusi saskaņā ar judikatūru, to pareizi piemērojot šajā lietā. It īpaši — Pirmās instances tiesa ir izskatījusi procedūras stadiju ilgumu gan pirms, gan pēc paziņojuma par iebildumiem.

93. Komisija uzskata, ka ECTK kritērijus un ECTK judikatūru nedrīkst nepārdomāti

54 — Savos procesuālajos dokumentos un rakstiskajos argumentos *TU* īpaši atsaucas uz ECT 1980. gada 5. februāra spriedumu lietā *Deweer* (A sērija, Nr. 35, 24. lpp., 46. pants), 1982. gada 15. jūlija spriedumu lietā *Eckle* (A sērija, Nr. 51, 33. lpp., 73. pants) un 1982. gada 10. decembra spriedumu lietā *Corigliano* (A sērija, Nr. 57, 34. pants).

55 — Apstrīdētā lēmuma pamatojošās daļas 152. punkts.

transponēt konkurences tiesībās. Pēc tās domām, pirms paziņojuma par iebildumiem nepastāvēja formāla apsūdzība. Bīdinājuma vēstule, kādu šajā lietā Komisijas dienesti bija nosūtījuši, būtiski atšķiras no formāla paziņojuma par iebildumiem, un tādēļ tai nav nozīmes attiecībā uz šajā lietā radušos jautājumu par to, no kura brīža pārmērīgi ilga procedūra var ietekmēt lietas dalībnieku tiesības uz aizstāvību.

96. Arī CEF sniegtie argumenti ir līdzīgi Komisijas argumentiem. Turklāt CEF norāda to, ka TU ir galvenais atbildīgais par šo procedūru kā tādu, jo to varēja novērst, ja TU laikus būtu pārtraucis veikt tam inkriminētos pārkāpumus.

C — Vērtējums

94. Komisija uzsver, ka saskaņā ar judikatūru ieilgusi procedūra pati par sevi nevar būt pārkāpums un nevar izraisīt Apstrīdētā lēmuma atcelšanu. Tieši pretēji — ir jāiesniedz konkrēts pierādījums, ka ir apdraudētas lietas dalībnieku tiesības uz aizstāvību. Prasītājs, kuram šajā gadījumā ir pierādīšanas pienākums, nav pietiekami pārliecinoši pierādījis šādu kaitējumu aizstāvības tiesībām. Savukārt Pirmās instances tiesa, kā uzskata Komisija, ir plaši izskatījusi procedūras ilguma ietekmi uz TU tiesībām uz aizstāvību, proti, ņemot vērā katras procedūras stadijas ilgumu.

97. No šajā laikā par pastāvīgu kļuvušās judikatūras izriet, ka konkurences tiesībās ir jāņem vērā saprātīga termiņa princips procedūrā, kas uzsākta saskaņā ar Regulu Nr. 17, kas var izraisīt tajā paredzētās sankcijas⁵⁶.

98. Saprātīga termiņa princips ir vispārējs Kopienų tiesību princips, kas vadās pēc ECTK 6. panta 1. punkta⁵⁷ un tagad ir

95. Attiecībā uz iespējamu naudas soda samazināšanu Komisija uzskata, ka Pirmās instances tiesa ir pietiekami pamatojusi Apstrīdēto spriedumu un tai piešķirtās pilnas jurisdikcijas ietvaros secinājusi, ka uzliktais naudas sods ir atbilstošs.

56 — 2002. gada 15. oktobra spriedums apvienotajās lietās C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P, C-252/99 P un C-254/99 P *Limburgse Vinyl Maatschappij u.c./Komisija*, saukts par spriedumu lietā "PVC II" (*Recueil*, I-8375. lpp., 179. punkts).

57 — Šajā sakarā skat. spriedumu lietā *Baustahlgewebe* (iepriekš minēts 16. zemsviras piezīmē, 21. punkts) un spriedumu lietā *PVC II* (iepriekš minēts 56. zemsviras piezīmē, 170. un 171. punkts). Taču Eiropas Kopienų Tiesa ir arī uzsvērusi, ka "sacīkstes princips, kā arī pārējās ECTK 6. panta 1. punktā noteiktās procedūras garantijas ir jāievēro tikai tiesas tiesvedības ietvaros" (spriedums lietā "Cements", iepriekš minēts 13. zemsviras piezīmē, 70. punkts). No tā var secināt, ka ECTK 6. panta 1. punktu nevar piemērot tieši administratīvajās procedūrās Komisijā.

iekļauts arī Eiropas Savienības Pamattiesību hartas⁵⁸ 41. panta 1. punktā (tiesības uz labu pārvaldību)⁵⁹.

maņa principu piemērojusi tikai stadijai pēc paziņojuma par iebildumiem, proti, otrajai procedūras stadijai.

1) Par atšķirību starp procedūras divām stadijām (pirmā pamata pirmā daļa)

99. Ar pirmā pamata pirmo daļu *TU* pārmet Pirmās instances tiesai, ka tā, izvērtējot procedūras ilgumu, ir nepamatoti nošķīrusi divas procedūras stadijas un saprātīga ter-

100. Lai arī procedūrām par aizliegtiem nolīgumiem saskaņā ar Regulu Nr. 17 nav krimināltiesiska rakstura⁶⁰ un tās nav vērstas pret personām, bet gan uzņēmumiem, Tiesa, piemērojot tām saprātīga termiņa principu, atsaucas uz ECT judikatūru saistībā ar ECTK 6. panta 1. punktu⁶¹. Atbilstoši šai judikatūrai saprātīga termiņa principu var piemērot ievērojamu laiku pirms formālās apsūdzības. Jo, proti, ir pietiekami ar to vien, ka persona ir tikusi *oficiāli apsūdzēta* par nodarījumu vai arī darbības, kuru dēļ to tur aizdomās, *ievērojami ietekmē tās situāciju*⁶².

58 — OV 2000, C 364, 1. lpp. Kaut arī Pamattiesību hartai pašai vēl nav primārajām tiesībām līdzīgas saistošas iedarbības, tā tomēr — kā atsaucies avots — satur vadlīnijas par tiesībām, kas ir garantētas Kopienas tiesību sistēmā. Skat. šajā sakarā manus 2005. gada 8. septembra secinājumus lietā C-540/03 Parlaments/Padome (atrodas izskatīšanā Tiesā, 108. punkts) un 2004. gada 14. oktobra secinājumus apvienotajās lietās C-387/02, C-391/02 un C-403/02 *Berlusconi* u.c. (2005. gada 3. maija spriedums, Krājums, I-3565. lpp., 83. zemsivītras piezīme); šajā pašā izpratnē skat. ģenerālvokāta Pojareša *Maduru* [Poiareš *Maduro*] 2004. gada 29. jūnija secinājumus lietā C-181/03 P *Nardone*/Komisija (2005. gada 13. janvāra spriedums, Krājums, I-199. lpp., 51. punkts), ģenerālvokāta Mišo [Mišo] 2001. gada 20. septembra secinājumus apvienotajās lietās C-20/00 un C-64/00 *Booker Aquaculture* un *Hydro Seafood* (2003. gada 10. jūlija spriedums, *Recueil*, I-7411. lpp., 126. punkts), ģenerālvokāta Ticano [Tizzano] 2001. gada 8. februāra secinājumus lietā C-173/99 *BECTU* (2001. gada 26. jūnija spriedums, *Recueil*, I-4881. lpp., I-4883. lpp., 28. punkts), kā arī ģenerālvokāta Ležē [Léger] 2001. gada 10. jūlija secinājumus lietā C-353/99 P *Hautala* (2001. gada 6. decembra spriedums, *Recueil*, I-9565. lpp., 82. un 83. punkts); skat. arī viedokli ar vairākām atzīmēm — ģenerālvokāta Albēra [Alber] 2002. gada 24. oktobra secinājumus lietā C-63/01 *Evans* (2003. gada 4. decembra spriedums, *Recueil*, I-14447. lpp., 80. punkts).

59 — Šai lietai nav piemērojama Pamattiesību harta laika apsvērumu dēļ, jo tā tika publicēta tikai pēc Apstrīdētā lēmuma pieņemšanas. Nākotnē procedūras par aizliegtiem nolīgumiem ir jāņem vērā, ka Komisija ir svinīgi apņēmusies ievērot Pamattiesību hartu, līdz ar to uzņemoties to par sev saistošu (Eiropas Komisijas priekšsēdētāja Romano Prodi [Romano Prodi] paziņojums 2000. gada 7. decembra Nicas Eiropas Padomes laikā); skat. arī Regulas (EK) Nr. 1/2003 37. apsvērumu.

101. Tas nozīmē, ka arī procedūrās par aizliegtiem nolīgumiem saprātīga termiņa

60 — Skat. Regulas Nr. 17 15. panta 4. punktu.

61 — Spriedums lietā *PVC II* (iepriekš minēts 56. zemsivītras piezīmē, 182. punkts).

62 — Franciski: "La période à prendre en considération [...] débute dès qu'une personne se trouve officiellement inculpée ou lorsque les actes effectués par les autorités de poursuite en raison des soupçons qui pèsent contre elle ont des répercussions importantes sur sa situation"; angliki: "The period to be taken into consideration [...] begins at the time when formal charges are brought against a person or when that person has otherwise been substantially affected by actions taken by the prosecuting authorities as a result of a suspicion against him"; skat. ECT 2004. gada 17. decembra spriedumu lietā *Pedersen* un *Baadsgaard*/Danija (Nr. 49017/99, 44. pants); šajā pašā izpratnē skat. ECT 1971. gada 16. jūlija spriedumu lietā *Ringeisen* (A sērija, Nr. 13, 110. pants) un 1998. gada 22. maija spriedumu lietā *Hoeze/Niederlande* (*Recueil des arrêts et décisions* 1998-III, 43. pants), un 54. zemsivītras piezīmē minēto judikatūru.

principu var piemērot daudz agrāk, nekā tiek darīts zināms paziņojums par iebildumiem, kas lidzinās formālai apsūdzības izvirzīšanai. Turklāt nav nepieciešams izvērtēt to, vai un, vajadzības gadījumā, kurā brīdī var uzskatīt, ka pirms paziņojuma par iebildumiem var uzskatīt, ka ir izvirzīta *oficiāla apsūdzība*. Jo katrā ziņā jau Komisijas iepriekšējās izmeklēšanas ietvaros tās izmeklēšana saskaņā ar Regulas Nr. 17 14. pantu un arī informācijas pieprasījumi saskaņā ar Regulas Nr. 17 11. pantu var “būtiski ietekmēt” konkrēto uzņēmumu situāciju⁶³.

102. Šādi izmeklēšanas pasākumi parasti rada ieinteresētajām personām iespaidu, ka Komisija tās tur aizdomās par EKL 81. vai 82. panta pārkāpumu. Vēl jo vairāk tādos gadījumos, ja Komisija, kā tas ir bijis šajā lietā, ļauj noprast, ka tā ir saņēmusi sūdzību no trešās personas un ka šī sūdzība ir izraisījusi pietiekamas aizdomas, lai uzsāktu izmeklēšanu. Šādos apstākļos jau pirmais konkrētajam uzņēmumam nosūtītais informācijas pieprasījums ir salīdzināms ar aizdomās turamās personas nopratināšanu, bet pārbaudes konkrētajā uzņēmumā — aizdomās turamās personas telpu pārmeklēšanu.

103. Šādas izmeklēšanas ietvaros ieinteresētās personas parasti pieliek ievērojamas pūles, lai sagatavotu savu aizstāvību, un īpaši — lai nodrošinātos ar advokātu palīdzību. Vajadzības gadījumā ir jāveido naudas uzkrājumi iespējamiem naudas sodu maksājumiem un jāapdomā darījumu partneru un sabiedrības iespējamā reakcija. No šī brīža ieinteresētās personas saskaras arī ar nedrošību par to, kad beigsies pret tām uzsāktā procedūra un kāds būs tās rezultāts. Tas nozīmē, ka tās ir pakļautas ievērojamam spiedienam. Šādā situācijā saprātīga termiņa princips nodrošina tām pastiprinātu aizsardzību, kas pārsniedz procesuālo darbību noilguma termiņu ietvarus⁶⁴.

104. Šajos apstākļos *atbilstošais laika posms*, kas jāņem vērā, lai noteiktu, vai Komisijas procedūra attiecībā uz aizliegtajiem nolīgumiem ir bijusi saprātīgi ilga, sākas nevis ar paziņojuma par iebildumiem brīdi, bet gan ar brīdi, kad Komisija uzsākusi pirmo izmeklēšanas pasākumu, kurš ievērojami ietekmējis konkrēto uzņēmumu situāciju⁶⁵.

63 — Spriedums lietā *PVC II* (iepriekš minēts 56. zemsivtras piezīmē, 182. punkts).

64 — Par procesuālo darbību noilguma termiņiem attiecībā uz aizliegtiem nolīgumiem skat. arī Padomes 1974. gada 26. novembra Regulu (EEK) Nr. 2988/74 attiecībā uz noilguma termiņiem procesuālās darbības un sankciju piemērošanā atbilstīgi Eiropas Ekonomikas kopienas transporta un konkurences noteikumiem (OV L 319, 1. lpp.) un lietām nākotnē — Regulas (EK) Nr. 1/2003 25. pantu.

65 — Spriedums lietā *PVC II* (iepriekš minēts 56. zemsivtras piezīmē, 182. punkts). Pretējs viedoklis ir ģenerālvokātam Mišo, kas savos secinājumos šajā lietā C-250/99 P ir paudis viedokli pret laika posma pirms paziņojuma par iebildumiem ņemšanu vērā.

105. Attiecībā uz administratīvās procedūras *ilguma novērtējumu* ir jānodala divas stadijas, kas seko viena otrai: *pirmā stadija*, kas sākas dienā, kad Komisija, izmantojot tai sniegtās pilnvaras, uzsāk izmeklēšanas pasākumus, un ilgst līdz paziņojumam par iebildumiem un *otrā stadija* — no paziņojuma par iebildumiem līdz galīgā lēmuma pieņemšanai⁶⁶.

106. Kā izriet no sprieduma lietā *PVC II*⁶⁷, abās procedūras stadijās ir piemērojams saprātīga termiņa princips. Taču katra no tām atbilst noteiktai iekšējai loģikai: stadijai pirms paziņojuma par iebildumiem, kas sākas dienā, kad Komisija, izmantojot tai sniegtās pilnvaras, veic izmeklēšanas pasākumus, ir jāļauj Komisijai pēc izmeklēšanas veikšanas izteikt viedokli par procedūras virzienu, savukārt nākamajai stadijai tai būtu jāsniedz iespēja pēc ieinteresēto personu uzklaušanās pieņemt galīgo lēmumu par konstatēto pārkāpumu. Šiem dažādajiem stadiju mērķiem ir ietekme uz konkrēto administratīvās procedūras ilguma saprātīguma novērtējumu abās procedūras stadijās, ietekme, kura vienmēr ir jānovērtē, detalizēti izvērtējot visus konkrētās lietas apstākļus⁶⁸.

107. Attiecībā uz pirmo procedūras stadiju, izvērtējot apstākļus, pienācīgi ir jāņem vērā, ka Komisijai ir nepieciešams pietiekami daudz laika iepriekšējai izmeklēšanai, lai tā varētu atbilstoši pārbaudīt radušās aizdomas par EKL 81. vai 82. panta pārkāpumu. Pretējā gadījumā pastāvētu risks, ka Komisijas kā atbildīgās iestādes konkurences jomā darbība Līguma konkurences noteikumu īstenošanas rezultātā ilgtermiņā tiktu vājināta. Turklāt Komisijai ir jābūt iespējai vispārīgā veidā noteikt vienām tās veicamām procedūrām augstāku prioritāti nekā citām⁶⁹; tas it īpaši attiecas uz gadījumiem, kad atbilstošie dienesti ir uz laiku īpaši noslogoti.

108. Attiecībā uz otro procedūras stadiju šajā novērtējumā ir jāņem vērā, ka parasti pēc paziņojuma par iebildumiem Komisija izmeklēšanu ir pabeigusi un otrajā stadijā ir nepieciešams ņemt vērā konkrēto uzņēmumu uzklaušanās rezultātā secināto, lai pieņemtu gala lēmumu. Šajā stadijā Komisija jau ir pavirzījusi procedūru tiktāl, ka turpmāk būtu nepamatoti lietā iesaistītos uzņēmumus ilgāk nekā nepieciešams turēt neziņā

66 — Spriedums lietā *PVC II* (iepriekš minēts 56. zemsvītras piezīmē, 181.–183. punkts).

67 — Spriedums lietā *PVC II* (iepriekš minēts 56. zemsvītras piezīmē, 182.–184. punkts).

68 — Par piemērojamajiem kritērijiem skat. spriedumu lietā *PVC II* (iepriekš minēts 56. zemsvītras piezīmē, 187. un 188. punkts) un spriedumu lietā *Baustahlgewebe* (iepriekš minēts 16. zemsvītras piezīmē, īpaši 29. punkts).

69 — Šādā izpratnē skat. arī 1992. gada 18. septembra spriedumu lietā T-24/90 *Automec/Komisija* (*Recueil*, II-2223. lpp., 77. punkts) un 1999. gada 4. marta spriedumu lietā C-119/97 P *Ufex u.c./Komisija* (*Recueil*, I-1341. lpp., 88. punkts).

par procedūras rezultātu. Līdz ar to piemērojamie kritēriji procedūras ilguma pārbaudei ir stingrāki.

109. Tādēļ *TU* argumenti, saskaņā ar kuriem Pirmās instances tiesa nepareizi ir nošķīrusi divas procedūras stadijas, ir jānoraida kā nepamatots. Arī *TU* iebildums, ka Pirmās instances tiesa ir piemērojusi saprātīga termiņa principu tikai otrai administratīvās procedūras stadijai, proti, pēc paziņojuma par iebildumiem, nav atbalstāms. Pirmās instances tiesa skaidri atzina, ka Komisijas iepriekšējā izmeklēšana arī ir bijusi pārmērīgi ilga, jo Komisijas pieļautā bezdarbība ilga vairāk nekā trīs gadus⁷⁰.

110. Šajā lietā netiek apstrīdēts, ka divas administratīvās procedūras stadijas Komisijā, kā to atzinusi Pirmās instances tiesa,⁷¹ — pirmkārt, stadija pirms paziņojuma par iebildumiem un, otrkārt, stadija no lietas dalībnieku uzklaušanās līdz Apstrīdētā lēmuma paziņošanai — ir bijušas pārmērīgi ilgas.

111. Sīkāka izskatīšana parāda, ka tiesvedība nav par to, *vai* var nodalīt divas procedūras stadijas un *kā* bija jānovērtē šīs procedūras stadiju ilgums. Drīzāk runa ir par *sekām*,

kādas ir pārmērīgi ilgai administratīvai procedūrai. Tādējādi ir jānoskaidro, vai Pirmās instances tiesa, nepieļaujot tiesību kļūdu, varēja nolemt, ka pārmērīgais administratīvās procedūras ilgums gan pirms paziņojuma par iebildumiem, gan pēc tā neizraisa ne Apstrīdētā lēmuma atcelšanu, ne arī naudas soda apmēra papildu samazināšanu. Šie jautājumi tiek uzdoti pirmā pamata otrās un trešās daļas ietvaros, kā arī piektā pamata otrās daļas ietvaros, un tādēļ tie ir izskatāmi kopā.

2) Par saistību starp pārmērīgi ilgo procedūru un atcelšanu (pirmā pamata otrā un trešā daļa)

112. Pirmā pamata otrā un trešā daļa ir veltīta jautājumam, kādā gadījumā Komisijas lēmums būtu atceļams, ja ir atzīts procedūras pārmērīgs ilgums.

a) Atcelšana tikai gadījumā, ja tiesības uz aizstāvību ir ietekmētas (pirmā pamata otrā daļa)

113. Ar pirmā pamata otro daļu *TU* pārmet Pirmās instances tiesai, ka tā ir pārkāpusi

70 — Apstrīdētā sprieduma 77. punkts.

71 — Skat. šo secinājumu 86. punktu.

tiesības vai vismaz nesaprotami pamatojusi Apstrīdēto spriedumu, jo Pirmās instances tiesa uzreiz neatcēla Apstrīdēto lēmumu arī pēc procedūras pārmērīgā ilguma atzīšanas.

114. Ir jāvadās no premisas, ka jebkura neadekvāta procedūras novilcināšana no Komisijas puses pārkāpj iesaistīto uzņēmumu procesuālās tiesības, ko aizsargā Kopienų tiesības. Uz šādu tiesību pārkāpuma atzīšanu neattiecas nekāda veida nodarītā kaitējuma pierādījums⁷².

115. Taču ne visām procesuālajām kļūdām ir vienādas sekas⁷³. Šāds lietas dalībnieku tiesību procesuālo tiesību pārkāpums var būt pamatā Komisijas galīga lēmuma atcelšanai tikai tad, ja šī pārkāpuma neesamības

gadījumā process būtu noslēdzies⁷⁴ ar citu rezultātu⁷⁵.

116. Saskaņā ar pastāvīgo judikatūru konkurences tiesībās procesuālo tiesību pārkāpums var ietekmēt procedūras rezultātu, ja tā rezultātā uzņēmumu tiesības uz aizstāvību ir tikušas ierobežotas⁷⁶.

117. Tātad Komisijas lēmums ir jāatceļ pārmērīga procedūras ilguma dēļ, ja iesaistītie uzņēmumi var detalizēti pierādīt, ka pārmērīgi ilgās procedūras dēļ to tiesības uz aizstāvību ir ierobežotas⁷⁷. Lai arī Tiesa aizlietu nolīgumu lietā vēl nav pieņēmusi

72 — Skat., piemēram, spriedumu lietā *PVC II* (iepriekš minēts 56. zemsivītras piezīmē, 191.–200. punkts) un spriedumu lietā *Baustahlgewebe* (iepriekš minēts 16. zemsivītras piezīmē, 26.–48. punkts), kuros tiek veikta pārbaude par administratīvās procedūras termiņa saprātīguma novērtējumu. No ECT judikatūras skat. spriedumu lietā *Corigliano* (iepriekš minēts 54. zemsivītras piezīmē, 31. punkts).

73 — Arī ECT (1994. gada 9. decembra spriedums lietā *Schouten un Meldrum/Niederlande*, A sērija, Nr. 304, 75. pants) principā ir atzinusi, ka saprātīga termiņa principa pārkāpuma gadījumā atbilstošās sankcijas ir jāizvēlas atbilstoši attiecīgajai tiesiskajai sistēmai; franciski: "[...] il appartient en principe aux juridictions nationales de juger ce que doit être, en vertu de leur système juridique, la sanction appropriée pour une violation, imputable à l'une des parties, de l'exigence d'un délai raisonnable [...]"; angliki: "[...] it is in principle for the national courts to decide what the appropriate sanction should be under their legal system for a breach attributable to one of the parties of the reasonable time requirement [...]".

74 — Šāds rezultāts var, piemēram, būt mazāk smagu pārkāpumu konstatējums, mazāka naudas soda apmēra noteikšana vai atteikšanās turpināt uzsāktu procedūru.

75 — Skat. citu starpā 1980. gada 10. jūlija spriedumu lietā 30/78 *Distillers/Komisija* (*Recueil*, I-2229. lpp., 26. punkts, par Konsultatīvās komitejas konsultācijām), 1990. gada 14. februāra spriedumu lietā C-301/87 *Francija/Komisija* (*Recueil*, I-307. lpp., 31. punkts, attiecībā uz tiesību tikt uzklaustam pārkāpumu), 2005. gada 25. oktobra spriedumu apvienotajās lietās C-465/02 un C-466/02 *Vācija un Dānija/Komisija* (Krajums, I-9115. lpp., 36.–40. punkts, par valodu sistēmu regulatīvajā komitejā) un spriedumu lietā *PVC II* (iepriekš minēts 56. zemsivītras piezīmē, 315.–328. punkts, attiecībā uz piekļuves tiesībām lietas materiāliem); skat. arī par pareiza juridiskā pamata izvēli un par likumdošanas procedūru 2003. gada 11. septembra spriedumu lietā C-211/01 *Komisija/Padome* (*Recueil*, I-8913. lpp., 52. punkts), kā arī manus 2005. gada 26. maija secinājumus lietā C-94/03 *Komisija/Padome* (atrodas izskatīšanā Tiesā, 53. punkts).

76 — Skat. saistībā ar piekļuves tiesību lietas materiāliem pārkāpumiem 1999. gada 8. jūlija spriedumu lietā C-51/92 P *Hercules Chemicals/Komisija* (*Recueil*, I-4235. lpp., 77. un 82. punkts) un spriedumu lietā *PVC II* (iepriekš minēts 56. zemsivītras piezīmē, 315.–317. punkts un 321.–323. punkts).

77 — Šādā pašā izpratnē saistībā ar piekļuves tiesību lietas materiāliem pārkāpumiem skat., piemēram, spriedumu lietā *PVC II* (iepriekš minēts 56. zemsivītras piezīmē, 318. un 324. punkts) un spriedumu lietā *"Cements"* (iepriekš minēts 13. zemsivītras piezīmē, 73.–75. punkts un 131. punkts).

skaidru lēmumu⁷⁸, tomēr no tās judikatūrā līdzīgās tiesvedībās sniegtajiem atbilstošajiem apsvērumiem ir iespējams secināt, kādos gadījumos tā ir noteikusi saistību starp saprātīga termiņa principu un tiesībām uz aizstāvību⁷⁹.

vai arī piešķirt atbilstošu pabalstu⁸², nepieciešamības gadījumā — pēc atbilstoša pieprasījuma.

118. Tieši pretēji šajā sakarā ir jānorāda, ka arī pārmērīgi ilgas procedūras gadījumā Komisijas lēmumu *nevar likumīgi atcelt*, ja iesaistītie uzņēmumi nav detalizēti pierādījuši, ka to tiesības uz aizstāvību ir ietekmētas, un tādēļ nav pamata ticēt, ka pārāk ilgā administratīvā procedūra ir ietekmējusi Komisijas lēmuma saturu⁸⁰. Taču taisnīguma iemeslu dēļ šādos gadījumos vienmēr ir iespējams samazināt naudas soda apmēru⁸¹

119. Tādējādi *TU* arguments, no kura izriet, ka Apstrīdētais lēmums ir likumīgi atceļams, pamatojoties tikai uz pārmērīgi ilgo administratīvo procedūru un neatkarīgi no tā vai, iespējams, tā tiesības uz aizstāvību ir ietekmētas, nav pamatots. Tātad pirmā pamata otrā daļa nav pamatota.

b) Par to, vai aizstāvības iespējas tika ietekmētas šajā lietā (pirmā pamata trešā daļa)

120. Tomēr ir nepieciešams vēl pārbaudīt, vai Pirmās instances tiesa šajā lietā, nepieļaujot tiesību kļūdu, varēja vadīties no principa, ka nav tikušas ietekmētas *TU* aizstāvības iespējas. Par šo jautājumu ir *TU* pirmā pamata trešā daļa, ar kuru tas pārmet, ka Pirmās instances tiesa ir pieļāvusi tiesību kļūdu šajā sakarā vai vismaz nav pamatojusi

78 — Skat. arī ģenerālvokāta Mišo 2001. gada 25. oktobra secinājumus lietā C-250/99 (iepriekš minēti 65. zemsvītras piezīmē, 76., 80. un 83. punkts).

79 — Skat. 2004. gada 15. jūlija spriedumu lietā C-501/00 Spānija/Komisija (Krājums, I-6717. lpp., 52., 57. un 58. punkts) saistībā ar EOTKL atbalstiem, kā arī 1999. gada 21. janvāra spriedumu tiesvedībā par valsts pienākumu neizpildi lietā C-207/97 Komisija/Belģija (*Recueil*, I-275. lpp., 25.–27. punkts) un 1991. gada 16. maija spriedumu lietā C-96/89 Komisija/Nīderlande (*Recueil*, I-2461. lpp., 15. un 16. punkts).

80 — Skat. šādā izpratnē spriedumu lietā *Baustahlgewebe* (iepriekš minēts 16. zemsvītras piezīmē, 49. punkts), kurā Eiropas Kopienų Tiesā secināja, ka, lai arī procedūra pirmajā instancē bija pārmērīgi ilga, Pirmās instances tiesas spriedums nav atceļams, jo netika sniegtas norādes, ka procedūras ilgums ir ietekmējis lietas rezultātu. Skat. arī ģenerālvokāta Mišo secinājumus lietā *PVC II* (iepriekš minēti 65. zemsvītras piezīmē, 75.–78. punkts un 84.–85. punkts).

81 — Skat. šādā izpratnē arī spriedumu lietā *Baustahlgewebe* (iepriekš minēts 16. zemsvītras piezīmē, 48. punkts un 141.–143. punkts). Skat. arī šo secinājumu 130.–146. punktu.

82 — Skat. arī ģenerālvokāta Mišo secinājumus lietā C-250/99 P (iepriekš minēti 65. zemsvītras piezīmē, 79. punkts). Par iespēju iesniegt prasību par zaudējumu atbildību skat. Pirmās instances tiesas 1999. gada 20. aprīļa spriedumu apvienotajās lietās T-305/94, T-306/94, T-307/94, T-313/94, T-316/94, T-318/94, T-325/94, T-328/94, T-329/94 un T-335/94 *Limburgse Vinyl Maatschappij u.c./Komisija* (*Recueil*, II-931. lpp., 122. punkts), kas apstiprināts ar Eiropas Kopienų Tiesas spriedumu lietā *PVC II* (iepriekš minēts 56. zemsvītras piezīmē, 173.–178. punkts).

Apstrīdēto spriedumu. Pamatā *TU* apgalvo, ka tā aizstāvības tiesības bija ietekmējis jau pārmērīgais administratīvās procedūras pirmās stadijas ilgums, proti, laikā no pirmajiem izmeklēšanas pasākumiem vai no Komisijas brīdinājuma vēstules līdz paziņojumam par iebildumiem. Turklāt tas norāda, cik lielā mērā, kā tas uzskata, Pirmās instances tiesa nav ņēmusi vērā konkrētās grūtības, ar kurām uzņēmums, gatavojoties aizstāvēbai, saskaras.

mēram, nosūtot informācijas pieprasījumu, tad tas ir tikai izmeklēšanas pasākums, nevis nopratināšana. Viegli saprotamu iemeslu dēļ šajā procedūras stadijā nav paredzēts piešķirt piekļuves tiesības lietas materiāliem, jo tas varētu nopietni apdraudēt izmeklēšanas rezultātus un procedūras novilcināt, nevis paātrināt.

121. Apstrīdētajā spriedumā Pirmās instances tiesa pamatoti vadās no principa, ka lietā iesaistītie uzņēmumi aizliegta nolīgumu gadījumā pret Komisijas izvirzītajiem iebildumiem aizstāvēties var tikai *pēc* paziņojuma par iebildumiem. Tikai šajā procedūras (otrajā) stadijā, kad Komisija ir pabeigusi izmeklēšanu un administratīvā procedūra iegūst sacīkstes principa raksturu, var tikt izmantotas aizstāvības tiesības⁸³. It īpaši šajā brīdī iesaistītie uzņēmumi gūst tiesības piekļūt lietas materiāliem un izteikt viedokli par Komisijas iebildumiem. Turpretim pirmā procedūras stadija ir veltīta Komisijas izmeklēšanai, un līdz ar to tajā vēl nepastāv iesaistīto uzņēmumu tiesības uz aizstāvību. Ja Komisija šajā pirmajā procedūras stadijā vērsas pie iesaistītajiem uzņēmumiem, pie-

122. Kaut arī, bez šaubām, iesaistīto uzņēmumu *tiesības* uz aizstāvību var izmantot tikai *pēc* paziņojuma par iebildumiem, proti, tikai *otrajā* procedūras stadijā, tomēr pirmajā administratīvās procedūras stadijā arī var ietekmēt iesaistīto uzņēmumu aizstāvības *iespējas*.

123. Jo ilgāks laiks paiet no pirmajiem izmeklēšanas pasākumiem līdz paziņojumam par iebildumiem, jo lielāka iespēja, ka iespējamajos pierādījumos šajā paziņojumā minēto pārkāpumu atspēkošanai var iegūt ar grūtībām. Protams, lietderīgo informāciju ir iespējams saglabāt grāmatās un arhīvos, lai būtu nodrošināti dokumenti iespējamo iestāžu un tiesu pasākumu gadījumos⁸⁴. Taču, kā pamatoti norāda *TU*, paejot aizvien ilgākam laika posmam — neatkarīgi no tā,

83 — Šādā izpratnē skat. pastāvīgo judikatūru, it īpaši spriedumu lietā *Hercules Chemicals*/Komisija (iepriekš minēts 76. zemsvītras piezīmē, 75. punkts) un spriedumu lietā *PVC II* (iepriekš minēts 56. zemsvītras piezīmē, 315. un 316. punkts).

84 — Šādā izpratnē skat. Apstrīdētā sprieduma 87. punktu.

vai tas ir laiks pirms vai pēc paziņojuma par iebildumiem —, kļūst aizvien grūtāk atrast lieciniekus, kas sniegtu attaisnojošus pierādījumus, it īpaši ņemot vērā vadošo darbinieku un citu līdzstrādnieku maiņu, kāda bieži vien mēdz notikt uzņēmumos. Apstrīdētajā spriedumā par šo aspektu Pirmās instances tiesa nav sniegusi pietiekamus argumentus⁸⁵.

124. Jau pirmās procedūras stadijas pārmērīgais ilgums var ietekmēt iesaistīto uzņēmumu vēlākās aizstāvības iespējas un tādējādi izbeigt to tiesības uz aizstāvību pirms otrās procedūras stadijas. Pirmās instances tiesa to neņem vērā, atzīstot, ka procedūras pirmās stadijas pārmērīgais ilgums “pats par sevi nevarēja” apdraudēt iesaistīto uzņēmumu tiesības uz aizstāvību⁸⁶.

125. Tādējādi Pirmās instances tiesa ir pieļāvusi tiesību kļūdu, jo tā Apstrīdētā sprieduma 86.–93. punktā pārbaudīja tikai to, “vai

šīs [pēdējās] procedūras stadijas [pārmērīgais] ilgums ir ietekmējis tiesības uz aizstāvību”⁸⁷. Turklāt Pirmās instances tiesai bija jāpārbauda, vai pirmās procedūras stadijas — pirms paziņojuma par iebildumiem — pārmērīgais ilgums varēja ietekmēt vēlākās iesaistīto uzņēmumu aizstāvības iespējas, un it īpaši, vai *TU* šādu ietekmi ir skaidri pierādījis.

126. Taču šāda pieeja nav pielīdzināma tiesību uz aizstāvību izmantošanas pasteidzināšanai laika ziņā. Iesaistīto uzņēmumu uzklaušanās un to piekļuves tiesības lietas materiāliem ir un paliek otrās procedūras stadijas sastāvdaļa, proti, laika posms pēc paziņojuma par iebildumiem. Tomēr tas neizslēdz, ka aizstāvības iespējas ietekmēs un līdz ar to arī apdraudēs tiesības uz aizstāvību pārmērīgi ilgā iepriekšējā izmeklēšana — vai pat Komisijas ilgtermiņa bezdarbība — procedūras pirmās stadijas laikā.

127. Tā kā Apstrīdētajā spriedumā nav nospriests šajā sakarā, tas ir jāatceļ, un, tā kā to ļauj tiesvedības stadija saskaņā ar Tiesas Statūtu 61. panta 1. punktu, lieta ir jānodod atpakaļ sprieduma pieņemšanai Pirmās instances tiesā.

85 — Personāla maiņas problēmu *TU* pauda jau pirmās instances tiesvedībā (lieta T-6/00) — prasības pieteikuma 213. un 214. punktā, kā arī iebildumu raksta 235. punktā un 237.–239. punktā, taču Pirmās instances tiesa nav to ņēmusi vērā Apstrīdētajā spriedumā, nedz arī netiešā veidā 86.–93. punktā.

86 — Apstrīdētā sprieduma 78. un 79. punkts.

87 — Apstrīdētā sprieduma 86. punkts; skat. par pārbaudes apjomu Apstrīdētā sprieduma 93. punktu.

3) Par naudas soda samazināšanu (pirmā pamata pirmās daļas beigās un piektā pamata otrā daļā)

128. Ciktāl no iepriekš minētajiem apsvērumiem izriet, ka, pamatojoties uz pirmā pamata trešo daļu, ir atceļams viss Apstrīdētais spriedums, atzinums par naudas soda apmēra samazināšanas iespēju ir tikai pakārtots jautājums, par ko ir piektā pamata otrā daļa, kā arī pirmā pamata beigās.

129. *TU* pārmet Pirmās instances tiesai, ka tā ir pieļāvusi tiesību kļūdu, nosakot tam uzliktā naudas soda apmēru, vai vismaz nepietiekami to pamatojusi. Kā uzskata *TU*, Pirmās instances tiesai bija jāsamazina naudas soda apmērs procedūras pārmērīgā ilguma dēļ. Tas uzskata, ka Pirmās instances tiesa nav ņēmusi vērā, ka par pārmērīgo administratīvās procedūras ilgumu pilnībā ir atbildīga Komisija un tā nav, kā sākotnēji uzskatīja Komisija⁸⁸, tās un iesaistīto uzņēmumu dalīta atbildība.

130. Kā jau iepriekš norādīts, Tiesai, kura, apelācijas tiesvedībā lemjot par tiesību jau-

tājumiem, vadās pēc tiesiskās apziņas, nav jāveic savs novērtējums, lai aizstātu Pirmās instances tiesas novērtējumu, kuru tā, isticinot tai piešķirto neierobežoto kompetenci, veikusi, lemjot par naudas soda apmēru⁸⁹. Tomēr Tiesa var pārbaudīt, vai Pirmās instances tiesa ir pieļāvusi acīmredzamu kļūdu vai pārkāpusi samērīguma vai vienlīdzības principu⁹⁰.

131. Pirmkārt, var uzskatīt, ka lietā ir pieļauta *acīmredzama kļūda*, ja Pirmās instances tiesa nav ņēmusi vērā savu pilnvaru apjomu neierobežotās jurisdikcijas ietvaros, kas tai piešķirta saskaņā ar EKL 229. pantu kopā ar Regulas Nr. 17 17. pantu. Otrkārt, acīmredzama kļūda ir arī tādā gadījumā, ja Pirmās instances tiesa pirms sava lēmuma par naudas soda apmēru nav pietiekami ņēmusi vērā visus faktus vai argumentus, kas ir būtiski konkrētajā lietā lēmuma par naudas soda apmēru pieņemšanai⁹¹.

132. Attiecībā uz *Pirmās instances tiesas pilnvaru apjomu* EKL 229. panta ietvaros ir jāapsver, ka neierobežotās jurisdikcijas kom-

88 — Apstrīdētā lēmuma pamatojošās daļas 152. punkts.

89 — Skat. 38. zemsvītras piezīmē minēto judikatūru, kā arī spriedumu lietā *PVC II* (iepriekš minēts 56. zemsvītras piezīmē, 614. punkts).

90 — Spriedums lietā "Cements" (iepriekš minēts 13. zemsvītras piezīmē, 365. punkts).

91 — Šādā izpratnē skat. spriedumu lietā *Dansk Rørindustri/Komisija* (iepriekš minēts 24. zemsvītras piezīmē, 244. un 303. punkts) un spriedumu lietā *Baustahlgewebe/Komisija* (iepriekš minēts 16. zemsvītras piezīmē, 128. punkts).

petencei nav piemērojami tie paši kritēriji kā Apstrīdētā lēmuma atcelšanai. Neierobežotās jurisdikcijas kompetences jomā runa ir ne tikai par Komisijas lēmuma likumības pārbaudi. Tieši pretēji, tās ietvaros var ņemt vērā arī lietderības un taisnīguma aspektus. It īpaši ir jāņem vērā tāds administratīvā procesa pārkāpums kā, piemēram, saprātīga termiņa principa pārkāpums, kas — kā jau norādīts⁹² — ir arī pamattiesību pārkāpums, pat ja tas nav ietekmējis Komisijas lēmuma saturu un līdz ar to nepamato tā atcelšanu.

133. Tam Pirmās instances tiesa šajā lietā ir pareizi piekritusi, norādot, ka tā, pamatojoties tikai uz pārmērīgo procedūras ilgumu, par ko ir atbildīga Komisija, varētu papildus samazināt naudas soda apmēru⁹³. Tiktāl Pirmās instances tiesa nav pieļāvusi acīmredzamu kļūdu.

134. Citādāk ir attiecībā uz Pirmās instances tiesas pienākumu izvērtēt visus faktiskos apstākļus un argumentus, kas ir būtiski lēmuma pieņemšanai.

135. Šajā lietā neierobežotās jurisdikcijas kompetences ietvaros pie lēmuma pieņemšanai būtiskajiem faktiskajiem apstākļiem īpaši pieder Komisijas atbildība par administratīvās procedūras *abu* stadiju pārmērīgo ilgumu, proti — ne tikai saistībā ar pārmērīgo laiku, kas parasti procedūrā ir nepieciešams starp lietas dalībnieku uzklaušīšanu līdz Apstrīdētā lēmuma pieņemšanai, bet arī izmeklēšanas stadijā, kad vairāk nekā trīs gadus ilga bezdarbības periods *pirms* paziņojuma par iebildumiem.

136. Kaut arī Pirmās instances tiesa Apstrīdētā sprieduma sākumā vēl atzina Komisijas atbildību par *abu* administratīvās procedūras stadiju pārmērīgo ilgumu⁹⁴, tālāk neierobežotās jurisdikcijas ietvaros tā ņem vērā Komisijas atbildību tikai saistībā ar *vienas* no divām procedūrām stadijas pārmērīgo ilgumu, proti, attiecībā uz laiku no lietas dalībnieku uzklaušīšanas līdz Apstrīdētā lēmuma pieņemšanai. Īpaši skaidri tas izriet no Apstrīdētā sprieduma 436. punkta, ar kuru sākas Pirmās instances tiesas apsvērumu izklāsts attiecībā uz naudas soda apmēru. Tajā Pirmās instances tiesa norāda uz Apstrīdētā sprieduma 85. punktu, tātad daļu, kurā izskatīta Komisijas atbildība par procedūras stadijas *pēc* paziņojuma par iebildumiem pārmērīgo ilgumu. Turpretim trūkst norādes uz Apstrīdētā sprieduma 77. punktu,

92 — Skat. šo secinājumu 114.–118. punktu.

93 — Skat. Apstrīdētā sprieduma 436. punktu.

94 — Skat. Apstrīdētā sprieduma 77. un 85. punktu.

no kura izriet Komisijas atbildība par procedūras stadijas *pirms* paziņojuma par iebildumiem pārmērīgo ilgumu.

137. Tādējādi, tā kā Pirmās instances tiesa attiecībā uz iespējamo naudas soda apmēra samazināšanu — ko dara tiesa — nav ņēmusi vērā pārmērīgo procedūras stadijas *pirms* paziņojuma par iebildumiem ilgumu, tā acīmredzot pieļāva tiesību kļūdu, īstenojot tai saskaņā ar EKL 229. pantu un Regulas Nr. 17 17. pantu piešķirtās neierobežotās jurisdikcijas pilnvaras.

138. Līdz ar to, pat ja Apstrīdētais lēmums — pretēji šajos secinājumos pārstāvētajam viedoklim⁹⁵ — netiktu pilnībā atcelts, pamatojoties uz pirmo izvirzīto pamatu, katrā ziņā tas būtu jāatceļ tiktāl, ciktāl Pirmās instances tiesa ir noraidījusi *TU* lūgumu par tai uzliktā naudas soda apmēra samazināšanu. Šajā gadījumā būtu jāpieņem nolēmums šajā tiesvedībā un Tiesa saskaņā ar Tiesas Statūtu 61. panta 1. punktu varētu pati pieņemt gala lēmumu. It īpaši Tiesa pati varētu pieņemt gala lēmumu par Komisijas uzliktā naudas soda apmēra samazināšanu⁹⁶.

139. Šajā lietā Komisija, nosakot naudas soda apmēru, pēc savas iniciatīvas Apstrīdētajā lēmumā samazināja naudas soda apmēru par EUR 100 000. Taču tā nav nošķirusi atsevišķos lēmumā minētos procedūras pārkāpumus, tādēļ nav nosakāms, kura daļa no uzliktās summas EUR 100 000 apmērā īpaši ir saistīta ar pārmērīgo administratīvās procedūras ilgumu. Tā nav nošķirusi arī abas administratīvās procedūras stadijas. Tāpat tā nav uzskatījusi, ka pārmērīgais administratīvās procedūras ilgums abās tās stadijās ir tikai tās atbildība⁹⁷, kā to tagad nosprieda Pirmās instances tiesa. Šajos apstākļos Komisijas pēc pašas iniciatīvas veiktajā naudas soda apmēra samazinājumā nav pietiekami ņemti vērā *TU* procesuālo tiesību pārkāpumi.

140. Ņemot vērā šos apstākļus, būtu pamatoti samazināt uzlikto naudas soda apmēru vēlreiz. Par atskaites punktu varētu kalpot summa EUR 25 000 apmērā, t.i., puse no summas, par kādu naudas soda apmēru Tiesa samazināja lietā *Baustahlgewebe*⁹⁸; minētajā lietā Komisijas sākotnēji uzliktā naudas soda apmērs bija divreiz lielāks nekā *TU* uzliktais naudas sods šajā lietā.

95 — Skat. manus apsvērumus par pirmo pamatu šo secinājumu 120.–127. punktā.

96 — Tā tas ir noticis spriedumā lietā "Cemets" (iepriekš minēts 13. zemsvītras piezīmē, 384. un 385. punkts).

97 — Apstrīdētā lēmuma pamatojošās daļas 151.–153. punkts.

98 — Skat. iepriekš 16. zemsvītras piezīmē minēto spriedumu, it īpaši tā 141. punktu.

141. Turklāt šajā lietā ir īpaši jāuzsver tas, ka atbilstoši Pirmās instances tiesas atzinumiem Komisija ir atbildīga par bezdarbības periodu vairāk nekā triju gadu garumā. Tādēļ būtu saprātīgi samazināt naudas soda apmēru par EUR 25 000 par katru pilno bezdarbības gadu administratīvās procedūras stadijā *pirms* paziņojuma par iebildumiem, t.i., kopsummā par EUR 75 000. Turklāt būtu jāņem vērā administratīvās procedūras stadijas *pēc* paziņojuma par iebildumiem pārmērīgais ilgums, piemērojot papildu naudas soda apmēra samazinājumu par EUR 25 000. Rezultātā tiktu iegūta kopsumma EUR 100 000 apmērā, par kādu Tiesa varētu samazināt uzlikto naudas soda apmēru, kas šobrīd ir EUR 2 150 000.

D — Starpsecinājumi par pirmo pamatu un piektā pamata otro daļu

142. Ņemot vērā šajos secinājumos piedāvāto risinājumu attiecībā uz pirmā pamata trešo daļu⁹⁹, Apstrīdētais spriedums ir jāatceļ kopumā un lieta ir jānodod atpakaļ izskatīšanai Pirmās instances tiesai.

143. Turpretim, ja Tiesa — pretēji šajos secinājumos paustajam viedoklim — no-

spriestu, ka šī pamata daļa nav pamatota, Apstrīdētais spriedums tik un tā būtu jāatceļ tiktāl, ciktāl tajā tiek noraidīts *TU* lūgums samazināt uzlikto naudas soda apmēru¹⁰⁰. Tādā gadījumā tai būtu jāsamazina naudas soda apmērs un pārējā daļā apelācijas sūdzība jānoraida.

VI — Tiesāšanās izdevumi

144. Saskaņā ar Tiesas Reglamenta 122. panta 1. punktu, ja apelācija nav pamatota vai ja tā ir pamatota un Tiesa lietā taīsa galīgo spriedumu, Tiesa lemj par tiesāšanās izdevumiem.

145. Taču, ņemot vērā šajos secinājumos saistībā ar pirmo pamatu piedāvāto risinājumu, lieta jānodod atpakaļ izskatīšanai Pirmās instances tiesai un tādēļ lēmuma par tiesāšanās izdevumiem pieņemšana ir jāatliek¹⁰¹.

⁹⁹ — Šo secinājumu 120.–127. punkts.

¹⁰⁰ — Skat. šo secinājumu 128.–141. punktā apsvērumus par pirmā pamata beigām, kā arī par piektā pamata otro daļu.

¹⁰¹ — Skat., piemēram, 2000. gada 16. novembra spriedumu lietā C-279/98 P *Cascades/Komisija* (*Recueil*, I-9693. lpp., 82. punkts), 2003. gada 3. jūlija spriedumu apvienotajās lietās C-83/01 P, C-93/01 P un C-94/01 P *Chronopost u.c./Uffex u.c.* (*Recueil*, I-6993. lpp., 45. punkts) un 2004. gada 29. aprīļa spriedumu lietā C-111/02 P *Parlaments/Reynolds* (*Recueil*, I-5475. lpp., rezolūīvās daļas 3. punkts).

VII — Secinājumi

146. Ņemot vērā iepriekš minētos apsvērumus, piedāvāju Tiesai nospriest šādi:

- 1) atcelt Eiropas Kopienų Pirmās instances tiesas 2003. gada 16. decembra spriedumu apvienotajās lietās T-5/00 un T-6/00 *Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied/Komisija*;
- 2) nodot lietu atpakaļ izskatīšanai Pirmās instances tiesai;
- 3) atlikt lēmuma par tiesāšanās izdevumiem pieņemšanu.